AZ ORVOSI KÖNYVTÁROS

1967
7. ÉVF.
3.
SZÁM

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR
ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
BUDAPEST

A Z O R V O S I K Ö N Y V T Á R O S

Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ

T á j é k o z t a t ó j a

1967 7. évfolyam 3.szám

T A R T A L O M

Oldal

Október – a könyvtárügy forradalma 157

SZÉKELY Sándor: A huszadik ülés után 166

PÁSZTOR Imréné: Betegek könyvtára egy többpavilonos általános kórházban..... 177

KŐFALVY Gabriella: Orvostudományi művek könyvtárközi kölcsönzésének felmérése az Országos Széchenyi Könyvtárban 190

V i t a

JANTSITS Gabriella: Szakozási javaslat – az Index Medicus alapján..... 204

HOFFMANN Magda – VILMON Gyuláné: A BOTE Központi Könyvtárának szakkatalógusa... 206

Kis történetünk 209

K ö z l e m é n y e k – H i r e k 210

Szerkeszti a Szerkesztőbizottság

Felelős szerkesztő:
dr. Székely Sándor

Szerkesztő:
Torday Aliz

Szerkesztőség:
Országos Orvostudományi Könyvtár
és Dokumentációs Központ

Budapest, VIII.
Szentkirályi utca 21.

Telefon: 343-736, 343-788

Jelen számunk munkatársai:

Dr. SZÉKELY Sándor az OOKDK igazgatója, PÁSZTOR Imréné az István Kórház orvosi könyvtárának dolgozója, KŐFALVY Gabriella az Országos Széchenyi Könyvtár munkatársa, dr. JANTSITS Gabriella az Országos Orvostudományi Könyvtár tudományos munkatársa, dr. HOFFMANN Magda és VILMON Gyuláné a BOTE Központi Könyvtárának tudományos munkatársai.

F.k.: Dr. Székely Sándor
Fővárosi Nyomdaipari Vállalat, 16. telep - Budapest
Üzemegységvezető: Csuka Tivadarné
Pld.szám: 220 + 19 - B/5
T.sz.: 67.1427/Rné

OKTÓBER - A KÖNYVTÁRÜGY FORRADALMA

"... forradalmunk egyes alapvető vonásai nem helyi, nem különleges nemzeti, nem csupán orosz, hanem nemzetközi jelentőségüek."

Lenin

Az emberek tudatának átformálása nélkül nem formálható át a világ. Ennek a marxi felismerésnek gyakorlati és tudatos megvalósitása a Nagy Októberi Szocialista Forradalom alapvető vonásai közé tartozik.

Lenin személyében olyan vezető egyéniség áll a forradalom élén, aki - Bernard Shaw szavaival - "rendelkezik azzal a tehetséggel, jellemmel és tudással, amelyre ilyen felelősségteljes poszton szüksége van az embernek".

"Nála különbül senki sem testesiti meg az emberi tett történelmi óráját, amit proletárforradalomnak hivunk" - irja róla Romain Rolland.

"Lenin világtörténelmi nagyság. Ur a gondolatok felett. Uj, demokratikus, gigászi stilusban" - vallja Thomas Mann.

A gondolatok feletti demokratikus uralom: biztositék, hogy a haladó gondolatok a legszélesebb néprétegekhez is eljussanak. Ennek pedig egyik módja: széles "csatornarendszer" kialakitása - könyvtárak hálózatának megteremtése.

Lenin már 1913-ban igy ir: "Nem azt kell a könyvtár büszkeségének és dicsőségének tekinteni, hogy hány XVI. századbeli kiadvány van birtokában, hanem azt, hogy milyen széles körben forognak a könyvek a nép között, hány uj olvasót tudtak szerezni, milyen gyorsan tudnak kielégiteni bármily könyvigénylést, hány könyvet adnak ki otthoni olvasásra, hány gyermeket vonnak be az olvasók közé."

Hogyan kezdődött?

1917. november 7. A Szovjetek II. Összoroszországi Kongresszusán elhangzik: " Az állam ereje a tömegek tudatában rejlik!"

Az általános megállapitás nyomán hamarosan határozatok születnek, amelyek a közoktatásra, a müvelődési "épitőmunka" legfontosabb feladataira vonatkoznak. A határozatokban szerepel: az irni-olvasni tudás általánossá tétele, az általános, kötelező és ingyenes oktatás bevezetése és annak biztositása, hogy minden állampolgár képezhesse magát. Lenin már 1917 novemberében a könyvtárügyről is tanácskozott Lunacsarszkijjal, a Közoktatási Népbiztosság vezetőjével. Javasolta, hogy hivják össze a könyvtári szakembereket és együttesen beszéljék meg a könyvtárügy fejlesztését, az ehhez szükséges intézkedéseket.

A könyvtárakat és könyvgyüjteményeket államositják: a Közoktatási Népbiztosság védelmébe és nyilvántartásába veszik át.

A Népbiztosok Tanácsa bizonyos időközökben ténybeli adatszolgáltatást kér a könyvtárügy fejlődéséről: hogyan növekszik a könyvtárak és az olvasótermek száma; hogyan fokozódik a könyvek olvasottsága és hogy hogyan teljesitik a könyvtárügy fejlesztésére vonatkozó határozatokat.

Leninnek e területen óriási áttekintése, mondhatnánk könyvtári gyakorlata volt. Ovasója, ismerője a legnagyobb európai könyvtáraknak. Dolgozott a British Museum, a párizsi Bibliothèque Nationale, Genf, Zürich, Bern, Berlin, Stockholm, Koppenhága, Krakkó és Pétervár könyvtáraiban - hogy csak a legnagyobbakat emlitsük.

1917 novemberében levéllel fordul a pétervári közmüvelődési könyvtárhoz. /A petrográdi közkönyvtár feladatairól - Lenin Müvei, 26. köt., Szikra, 1952, 341-342. old./ Ez a levél máig is utmutatás, vezérfonal a szocialista könyvtárak munkájához.

"Ahhoz, hogy értelmesen, tudatosan és sikeresen vehessünk részt a forradalomban, tanulni kell" - hangzik a levél első mondata. A továbbiakban Lenin megjelöli a legfontosabb

és a legsürgősebben végrehajtandó intézkedéseket e cél eléréséhez, "a cárizmusnak a népmüvelésre gyakorolt sokévi züllesztő hatása" kiküszöböléséhez, ahhoz, hogy a könyvtárak valóban a néptömegek közmüvelődésének lehessenek az alapvető eszközei.

"Haladéktalanul és feltétlenül szükségesek a következő alapvető átalakitások" - irja. Melyek ezek a sürgősen szükséges intézkedések?

1. Be kell vezetni a könyvtárközi kölcsönzést és a kiadványok cseréjét elsősorban a belföldi könyvtárak között, de ki kell ezt épiteni a külföldi könyvtárakkal is.

2. A könyvtárközi kölcsönzést ingyenesen kell lebonyolitani.

3. Az olvasótermeket meg kell nyitni a nagyközönség előtt, a nyitvatartás ideje reggel 8 órától este 11 óráig tartson /vasárnap és ünnepnapokon is/, hogy mindenki igénybe vehesse az állományt.

4. A szükséges számu alkalmazottat haladéktalanul rendelkezésre kell bocsátani a Közoktatási Minisztérium állományából.

A fejlődés gyors üteme

M.M. Polubojarinov az Októberi Forradalom 40. évfordulója alkalmával összefoglaló tanulmányt irt a szovjet könyvtárügy fejlődéséről. /M.M. Polubojarinov: Bibliotecsnoe d'elo SzSzSzR v cifrah. Megjelent a Bibliotecsnoe d'elo c SzSzSzR c. gyüjteményes kötetben. Moszkva, 1957./ E közleményből idézünk néhány adatot a fejlődés érzékeltetésére.

A könyvtárak használatának alapfeltétele természetesen az analfabétizmus felszámolása volt. A cári Oroszországban a 9 évesnél idősebb lakosságnak majd 3/4 része analfabéta volt. A falusi nők analfabétizmusa 90 % körül mozgott. 1939-re a 9 évesnél idősebb lakosság

81 %-a már tudott irni-olvasni és a II. világháboru kezdetére az analfabétizmust gyakorlatilag felszámolták.

Az analfabétizmus felszámolásával párhuzamosan fejlődött a könyvtárügy és a könyvkiadás is.

1914-ben egész Oroszországban 13 876 könyvtár volt 9 442 000 kötettel; a könyvtárak átlagos kötetszáma 680 volt. /Az adatok a nyilvános jellegü közmüvelődési könyvtárakra vonatkoznak./ Voltak olyan nemzetiségi területek - közöttük olyan nagy területek mint Kirgizia-, ahol egyetlen közkönyvtár sem volt.

Az UNESCO kimutatása szerint a legtöbb könyvet a Szovjetunióban adják ki: a világ könyvtermésének mintegy negyedrészét! Ugyanilyen mértékben fejlődött a folyóiratok kiadása: 1956-ban 2500 folyóirat és 7537 ujság jelent meg. A példányszám 1913-hoz képest csaknem 17-szeresre növekedett.

Az Októberi Forradalmat követő tiz év alatt a közmüvelődési könyvtárak számát megkétszerezték, a könyvállományt pedig a kétszeresére növelték. Nagy sulyt helyeztek arra, hogy az ellátatlan területeket könyvtárakkal telepitsék be. Ujabb nagy fellendülés következett be a 30-as évek első felében. Mig 1927-ben 26 492 közmüvelődési könyvtár volt nem egészen 70 millió kötettel, addig 1934-ben 50 870 könyvtár müködött több mint 94 millió kötettel. A fejlődés természetesen megmutatkozott az egész könyvtárügy területén. A tudományos- és szakkönyvtárakat és az iskolai könyvtárakat is beleszámitva 1934-ben 115 542 könyvtár müködött a Szovjetunióban, majd 300 millió kötetnyi állománnyal. /A közmüvelődési könyvtárak száma tehát az összes könyvtár számának 44 %-át, az állomány aránya pedig 40 %-át tette ki./

A fejlődés egyenletes ütemben folytatódott a következő években is. A Nagy Honvédő Háboruban bekövetkezett veszteségeket és pusztitást hamarosan kiegyenlitették és a lendület nem tört meg. 1934-hez viszonyitva a könyvtárak száma több mint a háromszorosára, az állomány mennyisége pedig több mint az ötszörösére növekedett. 1956-ban a Szovjetunióban 394 200 könyvtár volt /ebből

144 300 közművelődési/ másfél milliárd kötettel /ebből közművelődési: 653 millió kötet/. A közművelődési könyvtárak állományát tekintve: 1913-ban 100 lakosra mindösszesze 6 könyv jutott, 1956-ban pedig 322 könyv! /A további fejlődés illusztrálására hozzátehetjük:1963-ban a Szovjetunió közművelődési könyvtáraiban 100 lakosra 540 könyv jutott. Összehasonlitásképpen egy adat: hazánkban ugyancsak 1963-ban 325 könyv jutott 100 lakosra a közművelődési könyvtárak állományából./

A szakkönyvtárügy és a dokumentáció

A tudomány és a technika - főképpen a II. ötéves terv időszakától kezdve - viharosan fejlődik a Szovjetunióban. És mivel a tudományos- és szakkönyvtárak gyüjtik és bocsátják rendelkezésre nyomtatásban rögzitett tudásanyagot - e könyvtárak fejlődése is hasonló nagy ütemben folyt és folyik. Polubojarinov fent idézett adatai adnak bizonyos képet erről a fejlődésről is.

A tudományos- és szakkönyvtárak fontos feladata állományuk beható feltárása és a dokumentáció-információ eszközeivel történő rendelkezésre bocsátása. Az utóbbi időben ez a szerep, ez a tevékenység egyre határozottabban növekszik világszerte és éppen a szovjet példa nyomán egyre inkább kialakul és megerősödik a szakkönyvtárügy egységének a gondolata. Ez a gondolat magában foglalja azt is, hogy a dokumentáció és az információ legyen a nagy szakkönyvtárak és tudományos könyvtárak főfeladata. E könyvtárakban megfelelően szervezett részlegek végezzék ezt a fontos munkát.

A kérdés jelentőségére jellemző, hogy az IFIA 1966-ban megtartott kongresszusán "A könyvtár és a dokumentáció" volt a főtéma. E témával kapcsolatban I.P. Kondakov, a moszkvai Lenin Könyvtár igazgatója ismertette a Szovjetunióban végbement fejlődést és a szovjet könyvtárosok álláspontját.

Az Októberi Forradalom után a dokumentációs és információs tevékenység /amely a cári Oroszországban gyakorlatilag egyáltalán nem létezett/ két uton fejlődött, mint általában más országokban is. Egyfelől speciális doku-

mentációs intézményeket hoztak létre, amelyek az ipar és a tudomány számára végezték és végzik a dokumentációs-információs tevékenységet. /Ilyen hatalmas intézmény például az Összövetségi Tudományos és Müszaki Tájékoztató Intézet - eredeti röviditése: VINITI, amely az alaptudományok és a müszaki tudományok tekintetében végzi ezt a munkát./ Másfelől nagymértékben fejlődött a tudományos és szakkönyvtárak dokumentációs-információs tevékenysége is, ezek az intézmények hálózatba szerveződve kooperálnak és az egész országra kiterjedő információs hálózatot alkotnak. A modern könyvtár - mondotta Kondakov - komplex munkát végez. Az információs igények kielégitése egyre nagyobb mértékü dokumentációs tevékenységet tesz szükségessé - ez a kettős tevékenység azonban a nagy könyvtárak munkájának csak egy része. A "könyvtári" és a "dokumentációs" munka mind elméleti mind gyakorlati szempontból különbözik egymástól, és ez a különbség a jövőben is meglesz.

Kondakov a könyvtárak információs központként szolgáló müködését a fejlődés jelenlegi szakaszában a következő célkitüzések alapján határozta meg:

1. Az információk forrásaként szolgáló gyüjtemény rendezése./El kell tekinteni az eddigi hagyománytól, amely szerint csak a nyomtatott anyagot dolgozta fel a könyvtár; a kört szélesiteni kell./

2. Biztositani kell a világirodalom aktivabb felhasználását a könyvtári információs módszerek fejlesztésével /katalógusok, szabad polc rendszer, stb./.

3. A bibliográfiai tevékenységet fejleszteni kell, bibliográfiák, referáló kiadványok készitése és elterjesztése utján a könyvtári hálózatok szétsugárzó tevékenysége révén.

1966. végen a Szovjetunió Minisztertanácsa határozatot hozott "A tudományos-müszaki tájékoztatás országos /összállami/ rendszeréről". Ez a határozat a szakkönyvtárak és a dokumentációs-információs tevékenység további jelentős fejlesztését irja elő. Jelenleg a Szovjetunióban a tudományos és müszaki könyvtárak könyvállománya csaknemegy milliárd kötet. Olyan bázis ez, amelynek alapo-

sabb és az eddiginél gyorsabb feltárása nagy haszonnal jár. Megállapitották, hogy ha a szovjet tudósokat az irodalomkutatással eltöltött időnek csak a felé alól mentesitenék, ez annyit jelentene, mintha a kutatók száma százezerrel növekednék.

A dokumentációs-információs tevékenység nagymértékben az ágazati központokra épül /eddig is ez volt a fejlődés iránya/, az ágazati központok szorosan együttmüködnek a nagy tudományos és szakkönyvtárakkal. Fokozott sulyt helyeznek a könyvtárak és a dokumentációs központok gépesitésére, mind a feldolgozás, mind a visszakeresés, mind pedig az információk sokszorositása terén. Megerősitik természetesen a már eddig is jól müködő központokat, amilyen például a már emlitett VINITI és az alábbiakban emlitendő VNIIMI.

Az orvostudományi könyvtárügy és a dokumentáció

A Szovjetunióban jelenleg évente mintegy 3500 orvosi könyvet adnak ki körülbelül 40 millió példányban. Több mint 300 orvosi folyóirat, évkönyv, bulletin jelenik meg. Az orvosok a külföldi szakirodalomról elsősorban az orvosi szakkönyvtárak szolgáltatásai révén szerezhetnek tájékozódást. A könyvtárak nem csak gyüjtik és őrzik a könyveket és a folyóiratokat, hanem feladatuk a dokumentumok tartalmáról való részletes tájékoztatás is.

Az orvosi szakkönyvtári hálózat nem kizárólag a városokban müködik, hanem kiterjed a falvakban lévő gyógyitómegelőző intézményekig.

A szervezeti, módszertani és bibliográfiai központ szerepét az Állami Központi Orvostudományi Könyvtár tölti be, amely 44 éves fennállása alatt a Szovjetunió legnagyobb orvosi könyvtárává fejlődött. Állománya egy millió kötet, olvasótermeiben évente 14 000 olvasó fordul meg. Könyvtárközi kölcsönző szolgálatát mintegy 600 könyvtár veszi igénybe, az egyéni kölcsönzésekkel együtt az évi forgalma több mint 800 000 kötet. A könyvtár állománya a XVI. századig nyulik vissza. Legfontosabb természetesen a legujabb irodalom széleskörü beszerzése és e tekintetben nagymértékben élnek a kiadványcsere lehe-

tőségével: a könyvtát 72 ország 1013 intézményével,orvostudományi szervezetével áll cserekapcsolatban.

Itt rendezik sajtó alá a "Medicinszkaja literatura SzSzSzR" /Orvostudományi irodalom a Szovjetunióban/ c. nagy összefoglaló bibliográfiát, amely évente két kötetben jelenik meg és mintegy 70 000 közlemény bibliográfiai adatait tartalmazza.

1962-ben létesült az Összövetségi Orvostudományi és Egészségügyi-müszaki Információs Tudományos Intézet. /Orosz röviditése: VNIIMI./ Ez a csucsintézmény végzi a szovjet és a külföldi irodalmi források feldolgozását, bibliográfiai és referáló tájékoztatók kiadását, tudományos szemlék és tematikus referáló gyüjteményes munkák sajtó alá rendezését az orvostudomány egyes problémáiról. Hazánkban is széleskörüen használják a Medicinszkij Referativnüj Zsurnal c. kiadványukat, amely 13 sorozatban jelenik meg és 38 orvostudományi szakterület anyagát öleli fel. /A Med.Ref.Zsurnal számára a magyar szakirodalmat az OOKDK referálja./

E központokon kivül - és a központ irányitásával - információs részlegek müködnek a tudományos kutatóintézetekben, minden köztársaságban, az orvostudományi egyetemeken is. Ezek az információs részlegek a szakkönyvtárakra támaszkodva végzik munkájukat.

x x x

Rövid áttekintést kivántunk adni a szovjet könyvtárügy fejlődéséről, arról a nagy utról, amelyet e fontos kulturális tényező a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme óta megtett. Az Októberi Forradalom sok vonatkozásban mutatott - és mutat ma is - példát a világ népeinek. Számunkra, könyvtárosok számára különösen fontos azoknak a módszereknek és szervezeti formáknak az ismerete, amelyek lehetővé teszik a kultura és a tudomány eredményeinek közkinccsé válását. Etekintetben is forradalmat hozott Október - és ez a forradalom nem ért véget. A tudományos áradat tart, és naponta uj módszereket, uj megoldásokat követel a könyvtári és a tájékoztató munkában. Akkor cselekszünk helyesen, Október szellemében, ha éber szemmel vigyázzuk a fejlődést, az ujat - és magunk is tevékenyen részt kérünk az ujitó munkából.

Irodalomjegyzék

V.E. Vaszilcsenko: A szovjet könyvtárügy története, Budapest, 1960. Országos Széchenyi Könyvtár. Könyvtártudományi és Módszertani Központ.

M.M. Polubojarinov: Das Bibliothekswesen der UdSSR in Zahlen, Berlin, 1962.

A.N. Morozov: A Szovjetunió orvosi könyvtárai, Orvosi Hetilap, 1966. évf. 708-709.p.

M.M. Levit: Az egészségügyi sajtó fejlődése Oroszországban és a Szovjetunióban, Orvosi Hetilap, 1966. 1086-1088 p.

Sz.M. Bagdaszarjan: Orvostudományi tájékoztatás a Szovjetunióban, Orvosi Hetilap, 1966. 2143-2144 p.

N. Arutjunov: A Szovjetunió egységes tájékoztatási rendszere, Tudományos és Müszaki Tájékoztatás, 1967. 103-112 p.

I.P. Kondakov: Library and documentation, Libri 1966, 16,3. 216-220 p.

SZÉKELY Sándor

A HUSZADIK ÜLÉS UTÁN

Hét évvel ezelőtt hozta létre az Egészségügyi Minisztérium az orvostudományi könyvtári hálózatot és központját, az OOKDK-t. A rendelet kimondta, hogy "az OOKDK igazgatójának az országos feladatok ellátásában való támogatása céljából az OOKDK mellett tanácsadó szervként Országos Orvostudományi Könyvtárügyi Tanács /OOKT/ működik". A Tanács a rendelet kibocsátásának évében meg is alakult és 1960. december 15-én tartotta első ülését. A közelmultban zajlott le az OOKT huszadik ülése - ebből az alkalomból pillantunk vissza az OOKT több mint hat esztendős tevékenységére.

Az OOKT tagjai

Az OOKT összetételét az említett rendelet határozta meg. Megalakulásakor a rendeletben meghatározott intézményeket az alább felsoroltak képviselték a Tanácsban:

Egészségügyi Minisztérium - dr. Kazár György főelőadó
Művelődésügyi Minisztérium - dr. Faragó Lászlóné főelőadó
MTA V. Osztálya - dr. Véghelyi Péter, az orvostudományok doktora
Egészségügyi Tudományos Tanács - dr. Gubi Miklós főelőadó
Budapesti OTE - dr. Király Kálmán adjunktus
Debreceni OTE - dr. Adler Péter egyetemi tanár
Pécsi OTE - dr. Szentágothay János egyetemi tanár
Szegedi OTE - Pálfy Gyula könyvtárvezető
Bp. Főváros Tanácsa VB. Eü. Osztálya - dr. Ecsedi Andor főelőadó
OKI - dr. Znakovszky Emma könyvtárvezető
OTKI - dr. Schwarczmann Pál főorvos

Az egészségügyi miniszter további 5 tagot nevezett ki, éspedig:

Orvos- Eü. Dolg.Szakszervezete - dr. Szabó Zoltán szaksz. elnök
Orsz.Orvostörténeti Könyvtár - Palla Ákos könyvtárigazgató
Borsod Megyei Kórház - dr. Cseley Márton főorvos
Somogy Megyei Kórház - dr. Arató Miklós kórházigazgató
Vas Megyei Kórház - dr. Solymoss Béla főorvos

Az OOKT-nak hivatalból tagja továbbá az OOKDK igazgatója, dr. Székely Sándor és igazgató helyettese - a megalakuláskor betöltetlen volt.

Az OOKT személyi összetételében a megalakulás óta jelentős változások történtek. A felsorolt 17 tagból ma mindössze hatan /dr. Véghelyi, Dr. Adler, Dr. Schwarczmann, Dr. Solymoss, Palla és dr. Székely/* képviselik az "alapitókat". Az Eü.Min. képviseletében dr. Kazár Györgyöt dr. Gábor György majd őt dr. Tóth Erzsébet követte; a Müv. Min. képviseletét dr. Faragó Lászlóné után Futala Tibor majd Balázs János és jelenleg Papp István látja el; Az ETT-t dr. Gubi Miklós után dr. Bagdi Dániel, majd dr. Medve László képviseli; a BOTE-t dr. Király Kálmán helyett dr. Réti Endre, a Közp. Könyvtár igazgatója, a POTE-t dr. Szentágothay János helyett dr. Ruzsás Lajosné, a Központi Könyvtár vezetője, a SZOTE-t Pálfy Gyula helyett Zallár Andor, a Központi Könyvtár vezetője képviseli; a Fővárosi Tanács intézményeit dr. Ecsedi Andor helyett dr. Katona István, az István Kórház igazgatója, az OKI-t dr.Znakovszky Emma helyett dr. Gál Imréné könyvtárvezető, a Szakszervezetet dr. Szabó Zoltán helyett Pócsi Árpád majd dr. Gazdag Imre szaksz. titkár, Borsod megyét dr. Cseley Márton helyett dr. Mátyus Endre főrovos képviseli, végül a Somogy megyét képviselő dr. Arató Miklós elhalálozása folytán megüresedett helyre Bács megye képviseletében dr. Lusztig Gábor főorvos nyert kinevezést. 1962-1966 között mint OOKDK igazgató helyettes dr. Zimmermann Gusztávné vett részt az OOKT munkájában, 1966-tól meghivott tagként továbbra is müködik. Meghivott tagként részt vesz az OOKT tevékenységében dr. Donhoffer Szilárd egyetemi tanár és dr. Réthelyi Jenő főorvos /Keszthely, Veszprém m./ továbbá az OOKDK mindenkori párttitkára.

* Palla Ákos tragikus halála miatt 1967. junius óta már csak öten.

Az OOKT jelenlegi személyi összetétele ezek szerint a fenti felsorolás rendjében a következő: dr. Tóth Erzsébet, Papp István, dr. Véghelyi Péter, dr. Medve László, dr. Réti Endre, dr. Adler Péter, dr. Ruzsás Lajosné /és dr. Donhoffer Szilárd mint meghivott/, Zallár Andor, dr. Katona István /és dr. Zimmermann Gusztávné mint meghivott/, dr. Gál Imréné, dr. Schwarczmann Pál, dr. Gazdag Imre, Palla Ákos, dr. Mátyus Endre, dr. Lusztig Gábor, dr. Solymoss Béla és dr. Székely Sándor. Meghivottak továbbá dr. Réthelyi Jenő és Dufla Istvánné /párttitkár/.

Az OOKT elnöke dr. Székely Sándor, az OOKDK igazgatója. Az alakuló ülésen megválasztották az OOKT elnökségét is dr. Székely Sándor, dr. Kazár György, dr. Faragó Lászlóné, dr. Király Kálmán és dr. Ecsedi Andor személyében, az elnökség azonban nem folytatott külön tevékenységet. Az elnökség feladata az OOKT elé kerülő témák előkészitése lett volna, célszerübb volt ezt a munkát az OOKT vezetőségére bizni. Az elnökség tehát gyakorlatilag megszünt, tagjai - az elnököt kivéve - ki is váltak az OOKT-ből.

Az OOKT jelenleg 21 tagból /17 rendes és 4 meghivott/ áll, közülük 14 orvos és 7 könyvtáros, az orvosok közül ketten könyvtárigazgatók /OOKDK és BOTE Központi Könyvtára/. Ez a szakmai összetétel kedvező mert kifejezi a szakkönyvtárügy egyik fontos tényezőjét, a szakmai és a könyvtáros képzettség ill. ismeretek egységét. Ezen kivül jelentős az is, hogy az OOKT tagjai szakmájuk magasan kvalifikált, vezető beosztásban müködő képviselői, akiknek szakmai és társadalmi helyzetük révén széleskörü áttekintésük van, és munkahelyükön sokat tudnak segiteni a könyvtárügy fejlesztése tekintetében.

A tagok részvétele a munkában eléggé egyenletes volt /eltekintve attól, hogy a személyi változások bizonyos hátráltató tényezőt képeztek/. Csupán az ETT és a Szakszervezet vonatkozásában emelhető kifogás: e szervek csak ritkán képviseltették magukat a tanácskozásokon.

Az OOKT ülései

A Tanács fennállása óta - mint emlitettük - husz ülést tartott. Az alakuló ülés után 1961-ben háromszor, 1962-ben négyszer, 1963-ban háromszor, 1964-ben kétszer, 1965-ben háromszor, 1966-ban kétszer és 1967 első felében kétszer ült össze.

Az eredeti elgondolás szerint a Tanácsnak negyedévenként kellett volna üléseznie, ez azonban csak egyetlen évben történt meg. A Tanács irásban kidolgozott témákat tüz napirendjére /legalábbis többnyire/, egy-egy ülésen átlag két napirendi téma szerepel /összesen 44 témát tárgyalt az OOKT/, ezen kivül "Egyebek" napirendi pont alatt minden ülésen kisebb ügyeket, információkat beszélt meg a Tanács. A megtárgyalásra kerülő munkákat az OOKDK vezetősége készíti elő - ami nem kis feladat. És mivel formális ülések összehivásának nincs értelme, inkább kevesebb alkalommal vettük igénybe az OOKT-t. Ennek az elgondolásnak a helyességét igazolja az, hogy a Tanács tagjai évente átlag háromszor szivesen vettek részt a munkában, alaposan áttanulmányozták a kiküldött előterjesztéseket és élénk vita során tárgyalták meg azokat.

Az OOKT ülésein a következő témák szerepeltek a napirenden, időrendi sorrendben:

Az orvostudományi könyvtári hálózat szervezeti és működési szabályzata

Az orvostudományi könyvtári hálózat és a szakszervezeti könyvtári hálózat együttmüködésére vonatkozó tervezet

Tájékoztatás a devizakeretek elosztásáról az ETT-től történt devizakeret engedélyezés átvétele alkalmával

A POTE könyvtárának helyzete és a fejlesztés feladatai
A DOTE könyvtárának helyzete és fejlesztés feladatai
Ügyrend tervezet a könyvtárak számára
A BOTE könyvtárának helyzete és a fejlesztés feladatai
Alközponti könyvtárak ügyrendeinek jóváhagyása
Szolnok megye könyvtárainak helyzete és fejlesztésük problémái

Veszprém megye könyvtárainak helyzete és fejlesztésük

Beszámoló a dokumentációs-információs munkáról; javaslat a tájékoztató munka decentralizálására

Irányelvek az OOKDK 1963-1965 évi fejlesztési tervéhez
Tájékoztatás az Orvosi Könyvtárosok 3. Országos Értekezletéről

Az orvosok szakirodalmi ellátásának kérdései /a hálózat utján/

Az orvostudományi könyvtárügy 20 éves fejlesztési tervének problémái /irányelvek/

Javaslat folyóiratok előfizetésére a körzeti orvosok számára

Az OOKT munkájáról /összefoglalás/
A korszerü könyvtári reprográfia módszerei /bemutatással/
Tájékoztató az OOKDK szakmai felülvizsgálatáról/1964-ben/
Tervezet a dokumentáció fejlesztésére
A hálózat helyzete és fejlesztésének lehetőségei
Javaslat a devizakeretek normativáira
A devizakeretek racionálisabb felhasználásáról
Tájékoztató az Orvosi Könyvtárosok 4. Országos Értekezletéről
Javaslat uj tájékoztató szolgáltatások bevezetésére
Javaslat központi orvosi nagykönyvtár épitésére
Az orvostudományi könyvtárügy helyzete és problémái
A devizás folyóiratok megoszlása Budapesten
Javaslat az orvosi könyvtárosok besorolására
A gyüjtőköri együttmüködés az orvostudomány terén /a gyüjtőköri kódexszel kapcsolatban/

A felsorolt témákon kivül az OOKT minden évben megvitatta az OOKDK folyó évi munkatervét és elmult évi munkabeszámolóját, továbbá csaknem minden ülésén foglalkozott a devizaelosztás problémáival; évente egyszer a konkrét elosztási tervet vitatta meg.

Az üléseken tárgyalt témákról

A számszerüséget tekintve, a Tanács a devizakeretek kérdésével foglalkozott a legtöbbet. Jóformán nem volt olyan ülés, amelyen valamilyen formában ez fel ne merült volna. A devizás szakirodalom beszerzésének problémája /beleértve a keretek elosztását is/ 11 ülésen napirendi pontként /kidolgozott, irásos anyag alapján/ szerepelt. De a többi ülésen is - akár az egyes könyvtárak fejlesztésével kapcsolatban, akár csak az "egyebek" között - szó esett róla. És ez természetes is. A könyvtárak alapvető funkciója a szakirodalmi ellátás és a tájékoztatás, ennek pedig az állománygyarapitás az alapja - a mi szakterületünkön pedig e tekintetben a legnagyobb sullyal a tőkés országokban megjelenő, tehát devizás folyóiratok beszerzése szerepel. Az állomány fejlesztése volt az első években a fő probléma, az utóbbi években pedig az állomány fenntartása - amit a csak kevéssé emelkedő devizakeret és a nagymértékben drágulo folyóiratok tettek nehézzé. Ennek kapcsán a Tanács ujra és ujra foglalkozott a folyóiratmegrendelések koordinálásával, a többes példányu megrendelések megszüntetésével - a választék, a folyóirat spektrum fenntartása érdekében. A beszámolási időszak utolsó tanácsülésén az elnök már bejelenthette, hogy az uj gazdasági mechanizmus a devizagazdálkodást is decentralizálja és megszabaditja bizonyos korlátoktól. Megszünik a devizakeret, a Tanácsnak tehát nem kell tovább bajlódnia a relative egyre szükebbé váló keret konkrét felosztásával: a devizás állomány gyarapitása a jövőben nem deviza, hanem forint probléma lesz. A megrendelőt nem korlátozza majd devizakeret, csupán a szükségletnek megfelelő forint fedezetről kell gondoskodnia. A devizaátszámitási kulcs jelentős megváltozása /a devizák forintárfolyama a kétszeresére emelkedik/ valamint a folyóiratok előfizetési árának további emelkedése azonban nem kis probléma elé állitja könyvtárainkat. Ami tehát az állománygyarapitást - az OOKT eddig leggyakrabban szereplő témáját - illeti, addigi formájában lekerül a napirendről. Más szempontokból nyilván a jövőben is foglalkozik majd a Tanács e kérdéssel.

A Tanács munkájában nagy helyet foglalt el a könyvtárszervezés és fejlesztés kérdése is. Ez is magától értetődő,

hiszen a fiatal könyvtári hálózat munkájának megindítása volt az első feladat, azt pedig hamarosan követte a második: a fejlesztés. A kettő egyébként szorosan összeis függ egymással. Az előző fejezetben felsorolt tematikából 14 foglalkozik közvetlenül a szakkönyvtári hálózat szervezésével és fejlesztésével, a felsorolt témáknak majdnem a fele.

Érdemes e témakörön belül néhány "alcsoporttal" részletesebben foglalkozni.

Ami az általános szervezeti és szervezési kérdéseket illeti: a Tanács már az alakuló ülésen megtárgyalta az alig megszületett hálózat szervezeti és működési szabályzatának tervezetét és még egy fontos kérdést: a szakkönyvtárak és szakszervezeti könyvtárak viszonyát. A hálózat szervezeti és működési szabályzatával később - már a végleges formával - újra foglalkozott a Tanács; a szabályzat az Eü. Közl. 1961.évf.22. számában jelent meg és mindmáig érvényben van. Ami a másik kérdést illeti, az viszont mindmáig megoldatlan maradt. A Szakszervezet Központi Könyvtárával egyetértésben kidolgozott javaslatunk az "egy intézmény - egy könyvtár" elvét kívánta bevezetni. A lényeg az volt, hogy a szakkönyvtáros vezesse a könyvtár munkáját, a könyvtár foglalja magába /külön kezelve/ a szakirodalmat és a közművelődési irodalmat; az irodalom terjesztésébe társadalmi munkásokat kell bevonni. Az elgondolás szerint ez a könyvtár fejlődésének további szakaszában a betegkönyvtári feladatot is elláthatta volna.

Ugyancsak az általános szervezeti kérdésekhez tartoztak azok a napirendek, amelyek a hálózati könyvtárak ügyrendjével foglalkoztak.

Egy másik alcsoportot képeznek azok a témák, amelyek a jelentősebb alközpontok helyzetének felmérésével és fejlesztésük problémáival foglalkoztak. A Tanács 3 egyetem és két megye könyvtári hálózatát vizsgálta meg. Ezek a vizsgálatok tanulságosak voltak, többnyire terjedelmes elaborátumokban rögzítettük tapasztalatainkat, a fejlesztésre vonatkozó javaslatainkat pedig az illetékesek elé tártuk - akiket egyébként a Tanács ülésére is meghívtunk /részt is vettek/. Nem mondhatjuk, hogy fáradozásaink a fejlesztés tekintetében túlságosan gyümölcsözőek lettek

volna: a javaslatokból elég kevés valósult meg ezideig. Valami azonban mindenütt megvalósult, és ami érdekes és fontos: a tapasztalatokat a hálózat más, "alkalmasabb" pontjain tudtuk érvényesiteni. Egyébként talán nem is vetjük el a sulykot, ha azt gondoljuk, hogy a POTE uj könyvtárának szükségességét az annakidején kidolgozott előterjesztés indokolta és talán ennek is köszönhető, hogy a POTE elméleti tömbjében néhány év mulva elkészül az első korszerü hazai orvosi nagykönyvtár.

E témakör harmadik alcsoportjába az OOKDK fejlesztésével kapcsolatos kérdések tartoznak. A Tanács erre mindig nagy sulyt helyezett és négy izben kiemelten az OOKDK-val, két izben a központ és a hálózat problematikájával foglalkozott. A Tanács megtárgyalta az 1963-65 évi fejlesztési tervet, a távlati fejlesztés "probléma kataszterét" a hálózat létszámfejlesztési tervét, az utóbbi időben pedig az OOKDK-t és a BOTE Központi Könyvtárát magába foglaló központi nagykönyvtár épitésének tervét, stb. Ezekkel a fejlesztési tervekkel kapcsolatos munkáról is körülbelül azt mondhatjuk, mint az előző bekezdésben taglalt témákról: a javaslatokból alig valósult meg valami is, a kérdések napirendre tüzése inkább arra volt jó, hogy kialakitsuk a jövőre vonatkozó elgondolásainkat, amelyeknek a lényege ezeknek a javaslatoknak a napirenden tartása, a kitüzött célok elérése.

A Tanács behatóan foglalkozott a könyvtári munka egyes kérdéseivel, elsősorban a dokumentációs-információs tevékenység kérdéseivel /hiszen a szakkönyvtárak munkájában ez a legfontosabb/. Az e témakörben tárgyalt kérdések közül kiemeljük a reprográfiát, amelyet kezdettől fogva fontosnak tartottunk. A Tanács egyik ülését /1963-ban/ a Magyar Tudományos Akadémia helyiségében tartotta azért, hogy a napirenden szereplő témával kapcsolatban egyuttal megtekintse a MTA könyvtárának reprográfiai üzemét. Ennek a munkának most kezdenek érni a gyümölcsei: nagyobb könyvtáraink információs tevékenysége szépen fejlődik és reprográfiai berendezéseket is kezdenek már beszerezni.

E témakörön belül egyébként olyan kérdésekkel is foglalkozott a Tanács mint: az Országos Széchenyi Könyvtár

által meginditott könyv- és folyóirat gyarapodásjegyzékekkel kapcsolatos tennivalók; uj tájékoztató szolgáltatások bevezetése; a könyvtárosok besorolása, stb. Ide tartozik még az OOKDK munkabeszámolóinak és munkaterveinek a megvitatása, amely minden évben megtörtént és ösztönzően hatott a további munkára. A Tanács többször is elismeréssel regisztrálta a munkabeszámolók megbeszélése alkalmával azt a fejlődést és tevékenységet, amelyet az OOKDK részéről tapasztalt.

Hogyan tovább?

A Tanács 1963 novemberében megtárgyalta az Egészségügyi Minisztérium számára készitett összefoglalást, amely az első három év munkájáról szólt. Azóta ujabb három és fél esztendő telt el. Az 1963-ban tett pozitiv megállapitásokat azonban ma is aláirhatjuk, és megállapithatjuk azt is, hogy az akkor észlelt hiányosságok lényegében kiküszöbölődtek.

Megemlitettük például annakidején, hogy a Tanács tagjai közül heten nemigen vettek részt a munkában és természetesen a Tanács orvos tagjainak el kell sajátitaniok bizonyos könyvtárosi ismereteket, sőt szemléletet. Etekintetben azóta lényeges fejlődés következett be, ugy hogy a Tanács müködését még inkább pozitiven értékelhetjük, mint három évvel ezelőtt. A Tanács aktivitásának fokozása érdekében bizonyos személycseréket tartottunk szükségesnek - ezek azóta lebonyolódtak. Az OOKT összetételén a továbbiakban nem szükséges változtatni, az orvosok és könyvtárosok aránya is jó.

Ami a további munkát illeti: az eddigi uton kell tovább haladni. Az OOKT fő feladata az OOKDK müködésével való rendszeres foglalkozás és a hálózatot érintő gyakorlati jelentőségü kérdések megvitatása, az ezekkel kapcsolatos javaslattétel.

A Tanácsnak a továbbiakban is rajta kell tartania a szemét az orvosok szakirodalmi ellátásának bonyolult problematikáján és elemző módon kell foglalkoznia az állománygyarapitás kérdéseivel. Az állománygyarapitás tekintetében a modern szakkönyvtári rendszerekben a koor-

dináció és a kooperáció kerül előtérbe /tekintettel az óriási volumenü szakirodalomra/, ezzel a kérdéssel az OOKT a jövőben - amikoris a Müvelődésügyi Minisztérium irányitásával kidolgozzák az egész országra, valamennyi szakterületre vonatkozü gyüjtőköri kódexet - bizonyára többször is foglalkozik majd.

A jövőben többet kell foglalkoznia a Tanácsnak azzal, hogy a könyvtári munka uj módszerei közül mit, hogyan és hol lehetne az orvosi szakkönyvtári hálózatba bevezetni. Nem csak a reprográfiáról van etekintetben szó, hanem az adatfeldolgozás, az adattárolás és visszakeresés módszereiről /elsősorban a lyukkártyás módszerekről/. E módszerek alkalmazása terén az orvosi hálózat még nagy fejlődésnek néz elébe. Kisérleteket kell végezni, a kisérletek eredményeit a Tanácsnak meg kell vitatnia majd a jól kidolgozott rendszerek elterjesztésében közre kell müködnie. A könyvtári munka uj módszereit alkalmazzák a hagyományos munkafázisokban is /szerzeményezés, feldolgozás, raktározás, az olvasó és kölcsönző regisztrálása, stb./, ezeknek a módszereknek a vizsgálata és a számunkra használhatónak bizonyuló eljárások ajánlása is hálás feladat.

Nagyon célszerü volna, ha a Tanács foglalkozhatna az uj vagy a rekonstruált egészségügyi intézményekben létesitendő könyvtárak terveinek előzetes véleményezésével. Az 1966-ban megjelent "Kórháztervezési utmutató" c. kiadvány a kórházi könyvtárakat inkább reprezentativ mintsem munkahelyiségnek tekinti. Ez a szemlélet bizonyos aggályokra adhat okot. Indokolt volna tehát, ha a Tanácsot bevonnák az ujonnan létesitendő könyvtárak tervezésébe valamilyen formában.

Az OOKDK Módszertani Osztálya időnként vizsgálatokat végez különféle témáról és e vizsgálatok eredményével a Tanács a továbbiakban is foglalkozni fog.

Összefoglalóan megállapithatjuk, hogy müködésének első hatodfél esztendejében az OOKT összeforrott, jól müködő kollektivává fejlődött. Szakmai szempontból értékesen egyesiti a szakkönyvtári tevékenység irányitása szempontjából oly nélkülözhetetlen"kettős szakképzettsé-

gét": a Tanács orvos tagjai könyvtáros szemléletre és ismeretekre tettek szert, a könyvtáros tagok orvosi szemlélete pedig sokat fejlődött. A Tanács az évek során számos értékes gondolatot vetett fel és javasolta megvalósitásukat az OOKDK vezetőségének. További tevékenysége bizonyára nagymértékben előmozditja majd hazánk orvosi szakkönyvtárügyét.

PÁSZTOR Imréné

BETEGEK KÖNYVTÁRA EGY TÖBBPAVILLONOS ÁLTALÁNOS KÓRHÁZBAN*

A kórházakban lévő könyvtáraknak - az eddig kialakult szervezés szerint - három tipusát különböztetjük meg:

1. Tudományos szakkönyvtár. Orvosi könyvek és folyóiratok az orvosok gyakorlati és kutató munkájához és továbbképzéséhez. Kezelése többé-kevésbé megoldott. /Könyvtári törvény; központi módszertani irányitás; hálózat, stb./

2. Szakszervezeti könyvtár. Az Orvos-Egészségügyi Szakszervezet vagy az SZMT letéti anyaga, főleg szépirodalmi és ismeretterjesztő könyvekből, valamint az egészségügyi középkáder tananyagból.

3. A kórházi betegek könyvtára. Néhány elvi döntés, helyi kezdeményezések és egy-két kivételtől eltekintve, kevés eredmény. Tulajdonjog szerint néhol kórházi, néhol tanácsi vagy szakszervezeti állomány esetleg ajándék anyag.

A kórházi betegek könyvtárának helyzete

A kórházakban fekvő betegek részére létesitendő könyvtár gondolata világszerte - s igy nálunk is - igen élénken foglalkoztatja a könyvtárosokat és orvosokat egyaránt. Ennek bizonyitéka az a sok cikk, amely a könyvtári és egészségügyi irodalomban megtalálható, a sok terv és kisérlet, amely ennek érdekében történt és leginkább a már megvalósult és müködő betegkönyvtárak. Jelentőségüket növeli az a tény, hogy kettős feladatot látnak el: A kórházban fekvő beteg kényszerü

* Az OOK könyvtárosképző tanfolyamán elfogadott szakdolgozat.

szabadidejét kitöltve eltereli a figyelmét a betegségről, a könnyü szórakoztató olvasmányok jótékony hatása javitja a beteg közérzetét és elősegiti a gyógyitó munkát. Másrészt érvényesül a könyvtár általános népnevelő funkciója is, hiszen sok ember itt kerül először kapcsolatba a könyvvel, itt válik a könyvtár rendszeres olvasójává.

1964-ben az Egészségügyi Minisztérium és az Orvos-Egészségügyi Szakszervezet Központi Könyvtára felmérést végzett és megállapitották, hogy az általános kórházakban 56.420 kötet könyv jelenti a betegek könyvtárának állományát, évi 131.200.- Ft a továbbfejlesztésre fordithato összeg és a kölcsönzést 73 egészségügyi dolgozó végzi többnyire társadalmi munkában. Ilyen körülmények között a kórházi betegek könyvtára nem képes betölteni hivatását.

Ugyanakkor az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezetének Elnöksége, a Müvelődési Minisztériummal és az Egészségügyi Minisztériummal egyetértésben megtárgyalta a továbbfejlesztés lehetőségét, javasolta az 1956. évi 5.sz. könyvtári törvény kiegészitését a betegek könyvtára hálózatának létrehozásáról; valamint az országos irányitás /Eü.Szaksz. Központi Könyvtára/ és az anyagi fedezet kérdéséről /SZOT. Müvelődésügyi Minisztérium 500.000.-Ft-ot különkülön és az Egészségügyi Minisztérium az eddigi összeget/. A tervezet szerint már 1965-ben megindult volna az ujjászervezett betegek könyvtára valamennyi kórházban.

A javaslatokkal valamennyi szerv egyetértett, elfogadták, de intézkedés két év alatt nem történt. A jelen állapot felmérésére magam vállalkoztam. Nem annyira a számszerüség érdekelt, hanem a tények összessége. Az eredmény eléggé lehangoló. Az általános kórházakban vagy egyáltalán nincs betegek könyvtára, s ez elsősorban a fővárosi kórházakra vonatkozik, vagy akad valamilyen állomány részben kihasználva, de esetleg egy szekrényben lezárva. A megvásárolt könyveket rendszerint az orvosi könyvtáros leltározza, de a kezelését a szociális nővér végzi. /Zalaegerszeg, Szombathely, Eger, Debrecen, Székesfehérvár/. Az anyagi felelősség kérdése nem tisztázott, a kölcsönzés alkalomszerü, inkább a kórházi ujságárusok látják el a betegeket folyóiratokkal és olcsó könyvekkel.

Az elszigetelt és meglehetősen mostoha körülmények között ma is működő betegek könyvtárai annál nagyobb elismerést érdemelnek. Pl. Szőnyben létesült kisérleti betegkönyvtár a járási közmüvelődési könyvtár anyagából. Miskolcon a Szakszervezet Megyei Tanácsa jóvoltából letéti anyagot bocsátanak a kórházak rendelkezésére, a könyvtáros maga is a megyei szakszervezeti könyvtár dolgozója és igy Miskolc "azok közé a ritka kivételek közé tartozik, amely már könyvet ad a betegek kezébe" - olvashatjuk egyik napilapunk nemrég megjelent cikkében.

Győrben a volt honvédkórházban a szakszervezet letéti állományát 4 órás nyugdijas kezeli és a kölcsönzés és visszaadás megnyugtató módon folyik.

A kórházi betegkönyvtári szervezet kialakitásánál felmerülnek olyan gyakorlati kérdések, amelyek abból adódnak, hogy a gyógyitó tevékenységet folytató egészségügyi intézmények milyen tipusuak. Általános kórház sok osztállyal, szanatórium, fertőző kórház, gyermekkórház stb. más-más beteganyaggal, ágylétszámmal, ápolási időtartammal. Sőt az is befolyásolja a szervezést, hogy a kórház egy tömbben épült-e vagy nagy területen szétszórtan sok épületből áll.

A különböző rehabilitációs intézményekben: szanatóriumokban, reumakórházakban, baleseti sérülteket gyógyitó intézetekben vagy idegbeteg gyógyintézetekben különösen megnövekszik a betegek könyvtárának jelentősége. Ezekben az intézetekben hosszu hónapokat, sőt éveket töltenek a betegek. A közmüvelődés általános irányelveinek figyelembevételével államunk szociális-kulturális gondoskodása révén ilyen gyógyintézetekben már hosszu idő óta működnek a kórházi betegkönyvtárak. Többé-kevésbé kielégitő anyagi fedezettel és megfelelő könyvtáros vagy kulturfelelős kezelésében. Itt különösen előtérbe kerül a "gyógyitó betü", a"biblioterápia". A betegek időtöltő szórakoztatása mellett mindenképpen fenn kell tartani érdeklődésüket a gyógyulásuk utáni időre, esetleg elő kell készitení őket későbbi élethivatásukra is. Olyan változatos állományt kell a részükre biztositani, amely a szórakoztató szépirodalmi és ismeretterjesztő könyveken kivül tartalmazza a szakirodalom legjelentősebb alkotásait is. A könyvtáros feladata nem merül ki a könyv-

vásárlás és kölcsönzés müveleteiben. Beszerezhet folyóiratokat és játékokat; filmvetitéseket, irodalmi eseteket, koncerteket vagy kiállitási beszámolókat rendezhet, nyelvi és egyéb tanfolyamokat szervezhet. A könyvtáros csak a betegség beható ismerete mellett az orvossal és ápolószemélyzettel szigoruan együttmüködve dolgozhat. Ugy jellemezhetnénk, hogy az orvos pszichoterápiái kezelést alkalmaz, a könyvvel a beteg maga kezeli önmagát és a könyvtáros a közvetitő.

Külön problémát jelentenek a gyermekkórházak és az általános kórházak gyermekosztályai is. Ajánlatos lenne a közmüvelődési könyvtárak gyermekrészlegének segitségével kialakitani az állományt. Különbséget kell tenni az olvasni jól tudó, esetleg iskolai tanulmányait folytató betegeknek beszerzendő könyvek és a kisebbek részére főleg képes, felolvasásra alkalmas derüs mesék és történetek beszerzése között. Ideális volna, ha pedagógus végezné ezt a munkát.

A szociális otthonokban a könyvtári munkának gondozói jellege is van. Hosszabb időt kell szánni a kölcsönzésre, nagy türelem kell az idős beteg emberekkel való foglalkozásra, akik a könyvtárossal megbeszélik valamennyi problémájukat. Nagyon tapasztalt könyvtárosra van szükség, akinek elsősorban egészségügyi képesitése, jó emberismerete és a könyvtári munkában nagy gyakorlata van, hogy feladatát kellő tapintattal láthassa el.

A cél tehát egyértelmü, könyvet - mégpedig megfelelő könyvet - a beteg, de olvasnivágyó emberek kezébe. A Müvelődésügyi Minisztériumra az a feladat hárul,hogy a szakkönyvtárakhoz hasonlóan rendezze a kórházi betegek könyvtárának helyét a magyar könyvtárügy rendszerében; szükséges, hogy az Orvos-Egészségügyi Szakszervezet és a Szakszervezetek Megyei Tanács biztositsa a megfelelő könyveket; valamint szükséges az Egészségügyi Minisztérium bevonása,hogy a kórházakban megteremtse a helyi és személyi előfeltételeket a beteg könyvtárának megszervezéséhez.

Többpavillonos kórház betegeinek könyvtári ellátása

Valamennyi általános kórház városi, megyei, vagy fővárosi szinten hasonló beosztású, általában nagy területen fekszik, azonos gyógyitó tevékenységet folytat és a betegek könyvtárának létrehozása is hasonló problémákat vet fel. /Amennyiben egy tömbben épült, a kölcsönzés szempontjából egyszerübb a helyzet, de az osztályok sokfélesége ott is ugyanaz./

A kórház 1200 ágyas, kb. 100 orvossal és 800 ápoló és egyéb személyzettel, 20 osztállyal. Ebből ágylétszámmal rendelkezik 15 osztály: 4 bel-, 4 sebészet-, 1 bőr-, 1 szülészet-, 1 szemészet-, 1 urológia-, 1 fül-orr-gége-, 1 gyermek- és 1 idegosztály.

Rendeltetését tekintve továbbra is független marad az orvosi szakkönyvtár helyiség, könyvtáros és állomány szempontjából. /Legfeljebb a középkáder tananyag gyüjtését is vállalja./

A szakszervezeti könyvtár is önálló helyiségben van 3000 kötettel, amelyet tiszteletdijas könyvtáros kezel. Ennek az állománynak a kibővitése és megfelelő válogatása képezhetné a betegek könyvtárának alapját, azonban továbbra is ellátná a kórház dolgozóit szépirodalommal. Ellátását továbbra is az Orvos-Egészségügyi Szakszervezet Központi Könyvtára,- vidéken a megyei könyvtárak - vállalják. A nemzetközi szinten kidolgozott irányelveket figyelembe véve

500 ágyig		8-8 kötet
500-1000 "	további	6-6 "
1000 ágyon felül	"	5-5 "

Ebben a kórházban igy kb. 8000 kötetre lenne szükség. Mivel általános kórházról van szó, ahol az ápolási idő viszonylag rövid: 10-12 nap, a kötetek ilyen nagy száma nem indokolt és kezdetnek 4000 elegendő lenne /a szakszervezeti könyvtárban a dolgozók számának háromszorosa bőven elég volt/. Ez a példányszám a be-

indulás után a szükségletnek megfelelően bővithető vagy cserélhető.

Általános elvek az állománytervezésnél

Mindenféle kor, nem, foglalkozás és müveltség figyelembevétele.

A könyv tartalmát tekintve pozitiv hatásu legyen a betegekre.

Az állomány nagysága feleljen meg a kórház nagyságának.
Minden beteg hozzáférhessen.
Káros hatásu könyv ne kerüljön bele.
Formai kivánalmak: a kötetek ne legyenek tul nagyok, vagy sulyosak, a nyomtatás minősége ne gátolja az ágyban olvasókat, a boritók lemoshatók legyenek.

Tartalmi megoszlásban kétharmad része szépirodalmi /regény, novellaskötet, vers, mese/, egyharmad része ismeretterjesztő /utleirás, népszerü szakirodalom/. Ismét az ápolási idő rövidségére utalva, szakkönyv beszerzése nem szükséges.

Egészségügyi szakirodalom pedig a betegek részére egyenesen káros, tehát diétás és általános egészségügyi felvilágositó könyveken kivül /Pl. "Amit a fogakról tudni kell." "Legyen, ne legyen". stb./ mást ne adjunk a betegek kezébe. Figyelembe vehető még az állománytervezésnél a férfiak, nők, gyermekek aránya. Feltétlenül be kell szerezni több példányban is a SzOT által kiadott lista alapján a kórházi könyvtárak szempontjából legfontosabb száz könyvet.

Költségvetés tervezése

Amennyiben a könyvállomány az Egészségügyi Szakszervezet vagy a közművelődési hálózat tulajdona, a kórházi költségvetésbe - a szakkönyvtáron kivül - nem kell beállitani könyvbeszerzési összeget. Azonban a helyi gazdasági szerveket terheli a könyvtáros fizetése, a könyvtárhelység és a berendezés biztositása, s legalább kölcsönzőkocsi beszerzése. /Kétszintes gyógyszeres vagy ételhordó kocsi házilag is remekül átalakitható átlátszó PVC lemez segitségével/. A mi gazdasági lehetőségeink mellett nem lehet szó egyenlőre billenthető lappal ellátott olvasóasztalkák felszereléséről, sem prizmás szemüvegek, vagy lapozó berendezések, stb. beszerzéséről.

Személyi előfeltételek biztositása

Ilyen nagy állomány mellett indokolt egy főfoglalkozásu könyvtáros beállitása. Ehhez természetesen országos intézkedéssel státus biztositása szükséges. Ha ez nem lehetséges, vagy ahol az állomány nagysága nem teszi indokolttá, ott kórházi dolgozót kell megbizni a könyvtár kezelésével bizonyos tiszteletdij ellenében. /Az 1964-es javaslatok alapján 300 ágyanként 300-500.-Ft/. A példának vett kórházban mindenképpen kifizetődőbb, ha függetlenitett főfoglalkozásu könyvtáros látja el a betegek könyvtárát. Elképzelhető még az is, hogy néhány helyen a betegkönyvtáros a szakszervezet vagy a népmüvelési könyvtárhálózat dolgozója legyen és meghatározott napokon végezze a kórházi könyvtár munkáját. /Pl. Miskolc Megyei Kórház, vagy a János Kórház./

A könyvtáros feladata

Főfeladata a betegeknek kiadni a könyveket. Emellett különböző adminisztrativ és szervezési munkát is ellát.

Összeállitja a költségvetést; rendszeresen megrendeli az uj könyveket; megszervezi a kölcsönzést. /Könyvtári óra, könyvtári körut/; összeállitja a statisztikát; résztvesz előadások, tanfolyamok szervezésében. Munkájának tartalmi része: a könyvek kiválasztása /az orvosok véleményezése alapján/, a meglévő anyag csoportositása; a különböző osztályokon ajánlható könyvek összeválogatása; annotált katalógus készitése; naponkénti körut; tanácsadás az olvasóknak.

A kórházi betegek könyvtárosának rendelkeznie kell mindazokkal a tulajdonságokkal, amelyek minden könyvtárosra vonatkoznak: szakmai képzettség, általános müveltség, könyvismeret, humánus gondolkodás gyors felfogóképesség, nagyfoku tapintat és megértés.

A kórházi betegek könyvtárának müködése

A szakmai felügyeletet az Orvos-Egészségügyi Szakszervezet Központi Könyvtára gyakorolja a betegek könyvtára felett, de a helyi igényeket és az ellenőrzést a kórházi szakszervezeti bizottság kulturfelelőse biztositja. A betegkönyvtárosnak rendszeresen be kell számolnia munkájáról részben a központi könyvtár felé, részben a kórházi kulturbizottság előtt. Napi munkájában pedig szoros kapcsolatot kell tartania az egyes osztályok kezelőorvosaival, ápolónőivel.

Ilyen nagyságu állománynál még teljes 8 órás státus esetében is előfeltétel, hogy a könyveket katalógizálva, katalóguscédulákkal kapja a kórházi könyvtár. Az anyagi felelősség a könyvtárost terheli, azért a könyvtári nyilvántartást, a kölcsönzés és visszaadás módját ugy kell megoldani, hogy a könyvtáros biztositva legyen.

Katalógus

1. Cédula-katalógus az egész állományról a könyvtáros és a dolgozók használatára a könyvtárhelyiségben. Lehet szerzői betürendes és szakkatalógus is.

2. Füzetkatalógus: a betegek részére alkalmas, válogatott müvek jegyzéke. Közkedvelt forma, különösen, ha tetszetős kiállitásban készül. Fontos, hogy előljáróban röviden ismertesse a könyvtár helyét, a nyitvatartás és kölcsönzés idejét és módját, a könyvtári körut időpontjait a különböző osztályokon. Ezután következnek a szépirodalmi müvek szerzői betürendben, megjelölve a könyv müfaját /regény, vers stb./. Végül az ismeretterjesztő könyvek szakrendben; ha lehet, rövid tartalmi ismertetéssel. A gyarapodás mértékétől függően negyed- vagy félévenként szükséges az ujdonságok jegyzékét elkészíteni a füzetkatalógus rendjében és hozzácsatolni. Ennek a katalógusnak az az előnye, hogy minden betegszobában kifüggeszthető.

A kölcsönzés helye, ideje, formája

Önálló helyiségben lévén, elvben nincs akadálya,hogy a fentjáró betegek személyesen felkeressék a könyvtárat. Elegendő hely vagy olvasószoba létesitésével a folyóiratok, képeskönyvek helyben is olvashatók. Természetesen csak a napnak meghatározott óráiban és főleg nem az ápolószemélyzet kölcsönzési idejében. Az állománytervezésnél meghatároztuk, hogy milyen könyvek képezzék a betegek könyvtárának anyagát. Amennyiben az egész szépirodalmi állomány egy helyiségben van, helyes ha a betegek számára nem alkalmas müveket külön szekrényben tároljuk, vagy feltünő jelzéssel látjuk el. Ezeket a könyveket betegeknek nem adhatjuk ki, kölcsönző kocsira nem kerülnek és a füzetkatalógusban sem szerepelnek.

A könyvtáros a napnak azt a szakaszát választja kölcsönző körutra, amikor a felvétel, vizit, stb. lehető-

leg lezajlott és a kórtermekben nem zavarja a gyógyitó munkát. /Általában 11-2 óráig/. Gyakorlatilag hetenként legalább kétszer végig kell járnia valamennyi osztályt, ami igen nehéz feladat, mert naponta 5 osztály kerül sorra. A körut előtt a könyvtáros a soronkövetkező osztály jellegének és beteganyagának megfelelően felszereli a könyvkocsit. /A betegekről már előzőleg tájékozódott/. A fekvőbetegek részére történő kölcsönzés idejére feltétlenül szüksége van egy segitségre, aki a könyvkocsit kezeli, liftnél segédkezik, stb. A könyvtáros leleményességén mulik, hogy a beteghordók, kertészeti dolgozók, vagy könnyü betegek önkéntes segitségét fel tudja használni. A betegszobákban a füzetkatalógusból kiválasztott "megrendeléseket" összegyüjti és ha lehet, azonnal teljesiti, de a kocsin levő anyagból ajánlhat is. Helyes, ha a sebészetre és szülészetre kerülnek először az uj, használatlan könyvek, mert a kórházi higiénia szempontjából itt a legfontosabb a tiszta könyv.

A kölcsönzési nyilvántartást ugy kell megtervezni, hogy a könyvtáros anyagilag biztositva legyen, ugyanakkor *minden felesleges adminisztrációt is mellőzzön, mert* a fő hansuly a betegekkel való foglalkozáson van. A következő nyilvántartásra feltétlenül szükség van:

Személyi lap. Adatai: sorszám, név, beteg osztály, szoba, ágyszám. Az osztály különböző szinü csikkal jelezhető és mindig könnyen kiválasztható.

Könyvkártya. Dátum, olvasó neve és aláirása kerül rá. /Lerakható szerzői betürendben, de egyszerübb és a visszaadásnál könnyebbség, ha a cellux szalaggal összeragasztott személyi lap tasakjába berakjuk. Igy mindig tudjuk, hogy egy olvasónál hány könyv van./

A beteglap egy rovata, amelybe bekerül az olvasó sorszáma. Távozáskor a könyvtáros vagy az osztályadminisztrátor szignálja.

A kölcsönzés gyakorlatilag ugy bonyolódik le, hogy az uj olvasó sorszáma rákerül a személyi lapra és a beteglap már emlitett rovatába. Az olvasó aláirja a könyvkártyát, amelyet a fenti módon lerak a könyvtáros. A beteg távozásakor a beteglap rovatát kell a leszerelést

végző adminisztrátornak, vagy nővérnek felülvizsgálni és a könyvtárossal aláiratni. Amennyiben a könyvtáros nem található, akkor a betegnél lévő könyvet az adminisztrátor veszi át, aláírja a rovatot és a könyvet erre a célra rendszeresitett postaláda-szerü tartóba dobja, amelyet a könyvtáros a következő utja alkalmával kiürit. Amennyiben mégis előfordulna, hogy a beteg a kölcsönykönyvet magával viszi, levélben szólitják fel a visszaadásra. Végső eszköz a munkahelyen történő kifizettetés.

A könyvek ellenében leadott igazolvány-betét nem megfelelő módszer, mert sok helyen fejhallgató és más használati tárgy is igazolvány ellenében váltható, s igy csak egy dologra használható.

A nyilvántartásról még annyit, hogy évenként kell uj számozást kezdeni. Ha egy beteg több alkalommal kerül kórházba egy év alatt, akkor az adatai maradnak,csak a szobaszámot kell átirni.

A könyvek tisztántartása

Nem mindig megoldható, hogy a betegek könyvtára vadonatuj könyveket szerezzen be, de az uj könyvek is rövid idő alatt bepiszkolódhatnak még mielőtt elavulnának, vagy elhasználódnak. Ideális, de költséges megoldás, ha a könyveket megjelenésekor cellux boritóval látják el, amely átlátszó, a könyv szines boritóját is érvényre juttatja, amellett nem szakadozik és fertőtlenitő oldattal lemosható. A könyv használatának sorrendje lehetőleg a fertőzés kizárásával történik. Pl. az uj könyveket először a sebészet és a szülészet kapja, valamint a gyermekosztály a maga speciális könyvanyagát. A bőrosztályra kölcsönzött könyveket visszaadáskor külön kell rakni és fertőtlenités előtt más osztályra kölcsönözni nem lehet!

A betegek könyvtárának propagandája

Előnyös, ha a könyvtárhelyiség központi helyen fekszik. A füzetkatalógus minden beteg szobába, a fekvőbetegekhez is eljuttatja a könyvtár hirét. Minden épületben van hirdetőtábla. Ennek egy része könyvtári hirdetmények részére lehet fenntartva. A legjobb propagandát maga a könyvtáros végzi személyes látogatásakor, a könyvek ügyes válogatásával. A jól felszerelt és jól müködő betegkönyvtár hire hamar terjed a betegek körében és egymást kisérik a könyvtárba vagy örömmel várják a kölcsönzőkocsi érkezését. Bár viszonylag rövid idő áll rendelkezésre a fekvőbetegek megismerésére és a kölcsönzésre. Azokon az osztályokon, ahol viszonylag hosszabb ideig fekszenek a betegek /ideg, szív, bőr/ lehetséges néha kis könyvkiállitást, irodalmi délutánt, felolvasást, stb. tartani.

Végezetül meg kell emliteni, hogy a kórházi betegek könyvtárának jelentőségét illetően megoszlanak a vélemények, de abban mindenki egyetért, hogy létre kell hozni minél több egészségügyi intézményben. Ez valóban része lehet az eredményes gyógyitó munkának, bár kimutatható eredményről még ilyen esetben sem lehet számot adni. Az orvosok egy része tagadja a biblioterápia gyakorlati jelentőségét, de nem ellenzi, sőt javasolja ilyen könyvtár létesitését és hatékonyan támogatja is a könyvtárost. Nálunk ezidáig sok kudarc és kevés eredmény jutalmazta a fáradozásokat. De egyre több lesz az eredmény és kevesebb a kudarc, ha olyan könyvtárosok vállalkoznak erre, akik a könyvtári hivatás mellett a gyógyitó munkában is részt kivánnak venni.

IRODALOM

BAKI Józsefné: A grazi területi kórház orvosi és betegkönyvtáráról. Az Orvosi Könyvtáros. 1964,4,2, 56-57.

BELAJOVÁ Mária: Pöstyén-fürdő betegkönyvtára. Az Orvosi Könyvtáros. 1962,3,1, 25-27.

FÓNAY Tibor: Jó könyveket a kórháznak! A Könyvtáros. 1963, 13, 9, 583-584.

KELLNER Béla: A betegek könyvtári ellátása a kaposvári kórházban. A Könyvtáros, 1960, 10, 11, 819-820.

KELLNER Béla: Hozzászólás Dr. Markos Olivér "Betegek könyvtára" cimü cikkéhez. Az Orvosi Könyvtáros, 1962,2,4, 23-28.

KISS GY. János: A gyógyitó betüért. Népszava, 1966,94, 261, 2.

KISS Lajosné: Egy angol kórházi könyvtáros néhány tapasztalata Amerikában. /Szemle/ Az Orvosi Könyvtáros, 1962,2,4,51-52.

MARKOS Olivér: Betegek könyvtára. Az Orvosi Könyvtáros, 1962,2,3, 30-34.

Betegek könyvtára. Az Orvosi Könyvtáros, 1961, 1, 2, 40-54.

PATAKY Lászlóné: Betegkönyvtár szervezése. Az Orvosi Könyvtáros, 1964, 4, 3, 3-17.

PATAKY Lászlóné: A szőnyi betegek könyvtárának kapcsolata egy göteborgi könyvtárossal. Az Orvosi Könyvtáros. 1966,6,1, 23-31.

REULECKE, Gustav: Werningerode - Kreiskraukenhaus Die Heilberufe, 1962, 14, 1, 28.

RUMPLER Lászlóné: Kórházi betegek könyvtári ellátása. Egészségügyi Könyvtáros, 1964, 3, 7-11.

RUZSÁS Lajosné: Tapasztalatok Csehszlovákia orvosi könyvtáraiban. Az Orvosi Könyvtáros, 1965,5, 64-68.

TORDAY Alice: Betegkönyvtárak helyzete. A Könyvtáros, 1962, 12, 9, 530-532.

KŐFALVY Gabriella

ORVOSTUDOMÁNYI MÜVEK KÖNYVTÁRKÖZI KÖLCSÖNZÉSÉNEK FELMÉRÉSE AZ ORSZÁGOS SZÉCHENYI KÖNYVTÁRBAN*

I. A könyvtárközi kölcsönzés jelentősége és fejlődése

A XVIII. század elejétől kezdve a kiadványok száma rohamosan növekszik. Ez a növekedés a XIX. és a XX. században egyre fokozódik.

Elterjednek az egyes szakterületekre specializálódott folyóiratok is. A kiadványok számának növekedése, a szakosodás és az uj tudományok születése szükségessé teszi a könyvtárközi kölcsönzést. Ha figyelembe vesszük csak a Magyarországon évente megjelenő dokumentumok számát, megállapithatjuk, hogy ezt a mennyiséget egyetlen könyvtár sem tudja begyüjteni.

Szükségessé válik a könyvtárak szoros együttmüködése, melynek egyik formája a könyvtárközi kölcsönzés. Célja a tudományos kutatás, az oktató munka, a termelés számára szükséges müvek és dokumentumok "mielőbbi " biztositása.

A könyvtárközi kölcsönzést először Ausztriában szervezték meg 1883-ban, majd Olaszország, Franciaország és Poroszország következett. Angliában csak a XX. század első évtizedeiben terjed el. A Szovjetunióban Lenin javaslatára és utmutatása alapján vezették be.

A nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés viszonylag nehezen alakult ki. Első nemzetközi szabályzatát az IFLA 1935-ben, Madridban tartott II. Kongresszusán fogadták el. A szabályzat meghatározza a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés célját, feltételeit és a kölcsönzés módját.

* Az OOK könyvtárosképző tanfolyamán elfogadott szakdolgozat.

A jelenleg érvényben lévő szabályzatot az IFLA 1954-ben Zágrábban tartott ülésén tárgyalták. A nemzetközi kölcsönzés lebonyolitására bizottság létesült az IFLA kebelén belül. A Nemzetközi Kölcsönzési Bizottság az egyedüli szerv, amely az IFLA Tanácsa elé terjesztheti azokat a javaslatokat, amelyek a könyvtárak nemzetközi együttmüködését, fejlesztését és bővitését tervszerüen elősegitik.

Magyarországon a könyvtárközi kölcsönzés a müszaki könyvtárakban a század eleje óta alkalmazott, s lassan, de elterjedt a közmüvelődési könyvtárak gyakorlatában is.

Gulyás Pál 1917-ben vetette fel a központi katalógusnak - a könyvtárközi kölcsönzés alapvető eszközének gondolatát, ami 1920-ban meg is valósult. 1929-től a könyvtárközi kölcsönzést központilag az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központon belül alakult T u d a k o z ó bonyolitotta le. A II. világháboru után egy ideig szünetelt, 1948-ban indult meg ujra, s 1952-ig 10 000 kérést teljesitett. 1952-57-ig az OSZK Olvasószolgálatának egyik csoportjaként müködött.

Megkezdődött a könyvtárak közvetlen kölcsönzése is, ekkor már a mikrofilmeket is kölcsönöznek. A külföldi kölcsönzést csak a Széchényi Könyvtár bonyolithatja le.

1957-ben az OSZK-n belül a könyvtárközi kölcsönzés önálló osztálya alakult /röviditése: kkk/. Első magyarországi szabályzatát 1958-ban adták ki, ez azonban nem törvényerejü rendelet volt, csak önkéntességi és kölcsönösségi alapon müködött.

1963-ban jelent meg a 126/1963/M.K.8./M.M. számu utasitás, amely az eddigi tapasztalatokat alapul véve, központi jellegüvé tette a magyar könyvtárközi kölcsönzést. A központi funkciók ellátásával az Országos Széchényi Könyvtárat bizta meg.

Ez a munka meglehetősen nagy feladatot ró az OSZK-ra. Állandóan figyelemmel kell kisérnie a Magyarországra

beérkezett külföldi könyveket és periodikákat, és a kéréseket csak abban az esetben továbbitani külföldre, ha annak magyarországi lelőhelye nincs.

A miniszteri utasitás nagy jelentősége, hogy általánosan kötelezővé teszi a könyvtárak számára a kkk-ban való részvételt. Ennek fő előnye a devizamegtakaritás, nehézségei a periodikák vidékre való kölcsönzése, főleg abban az esetben, ha az mikrofilmen található, hisz nagyon sok könyvtár még nem rendelkezik mikrofilm-leolvasóval.

Az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtárközi Kölcsönzési Osztálya jelenleg 40 ország könyvtáraival áll kapcsolatban. Legtöbb anyagot az NSZK, NDK, Szovjetunió, Franciaország, Svédország és Anglia küldik.

II. Az 1966-ban végzett lyukkártyás felmérés módszere, technológiája az 1964-es kkk alapján

Az Országos Széchényi Könyvtár 1966-ban lyukkártyás felmérést végzett a könyvtárközi kölcsönzés munkájának elemzésére. Célja a társadalmi haszon és korszerü munkaszervezet szempontjából az elemzés alapján megfelelő javaslatok kidolgozása.

Hangsulyozni kell, hogy az egész elemzés az OSZK-n keresztül lebonyolitott kölcsönzéseken alapul. A területi központok és a hálózati központok számos kérést teljesitenek hatáskörükben. Igy a számitások elsősorban a külföldi könyvek vonatkozásában értékesek.

A lyukkártyás feldolgozás különböző módszerei közül, a KMK tervei alapján javasolt, és a célnak legmegfelelőbbnek talált - mezőlyukasztásos - módszert alkalmazták.

Az évi 21 351 tétel helyett 20 000 tétellel számoltak, továbbá az egyes alapszámokat és százalékokat kikerekitették. Az évi 20 000 tételből statisztikai mintavétellel 2 000 tételt választottak ki. Elkészitették a lyukasztás kódrendszerét.

K ó d r e n d s z e r

A; kérő könyvtár jellege: az A1 Tudományos, A2 Közművelődés, A3 Magán,

B; kérő könyvtár helye: B1 Budapest, B2 Vidék, B3 Külföld,

C; a kért mü: C1 Könyv, C2 Folyóirat/cikk/, C3 Egyéb

D; a kért mü szakja: D1 Társadalomtudomány, D2 Elméleti természettudomány, D3 Orvostudomány, D4 Müszaki, D5 Agrár, D6 Szépirodalom, D7 Tankönyv D8 egyéb.

E; a kért mü nyelve: E1 Szláv, E2 Angol és egyéb germán, E3 Német, E4 Román, E5 latin görög, E6 Magyar, E7 Egyéb

F; a kért mü kiadási helye: F1 Magyarország, F2 Szocialista, F3 Nyugat-Europa, F4 Tengerentuli, F5 Nincs,

G; a kért mü kiadási éve: G1 1964, G2 1963, G3 1962, G4 1961, G5 1960, G6 1950-1959, G7 1950 előtti, G8 1850 előtti G9 Nincs.

H; A kérés teljesitésének sorszáma: H1 1 hónap, H2 2 hónap, H3 3 hónap, H4 4 vagy több hónap, H5 nem,

I; kielégités sikere: I1 Első, I2 Második, I3 Harmadik, I4 Negyedik, I5 Ötödik vagy annál több könyvtárból, I6 Nem

K; kielégitő könyvtár helye és jellege: K1 OSZK, K2 KSH, K3 Egyéb budapesti tudományos, K4 Debrecen, K5 Vidéki tudományos, K6 Közművelődési, K7 Klf.szocialista, K8 Nyugat- Európai, K9 Tengerentuli, K10 Sehonnan

L; kielégités módja: L1 Eredeti, L2 Mikrofilm, L3 Nem

M; kielégités költsége: M1 Ajándék, M2 Valuta, M3 kölcsönzés M4 Nem

Minden egység külön lapot kapott. A 2 000 bizonylatot sorszámozták és az azonos sorszámu tételnek mindig azonos mező felelt meg. A kartonon a megfelelő mezőt akkor lyukasztották ki, ha a megfelelő karton kérdésére vonatkozólag "pozitiv" volt a bizonylat. Miután a program ugy lett megszerkesztve, hogy az azonos betükön belül az egyes kartonok kérdései egymást kizárják, egy betün belül 1 bizonylat csak egy helyen szerepelt.

A felmérés kiértékelése több lépcsőben történt. Az alapkiértékelés az egy betün belüli %-os arányokat mutatta ki - Pl:

az A lap % megoszlása:

A 1 Tudományos könyvtár	-	86,5%	1730 kkk
A 2 Közmüvelődési "	-	12 %	240 "
A 3 Magán "	-	1,5%	30 "
		100 %	2000 kkk

A második lépcsőben a kombinációk számitása következett. Számitásra került 2-3-4 stb. adat kombinációja. Pl: A 1 : D 3 : E 2 = ez azt jelenti, hogy tudományos könyvtárból, orvostudományi anyagot, angol nyelven hányan kértek.

Az alábbiakban ismertetem a felmérésnek az orvostudományokra vonatkozó eredményeit.

Az orvostudományok aránya a többi tudományokhoz

Az összes kérések 86,5%-a tudományos könyvtárakból érkezett. Az orvostudomány a szakszerinti felosztásban a többi tudományokhoz viszonyitva 10,75 %-ot tesz ki. Természetesen ez az arányszám emelkedik akkor, ha a tankönyvek és elméleti természettudományok területén található határterületi anyagot is hozzá számitjuk.

E szám értékelésénél /10,75%/ figyelembe kell venni, hogy a felmérésben csak az OSZK kkk-n keresztül átfutó kérések szerepelnek. Az orvostudomány viszonylag alacsony

arányszáma itt azt jelenti, hogy a kérések jelentős része a hálózaton belül elintéződött.

Az orvostudományi anyag a kérő könyvtár jellege szerint

Az összes kérések közül az orvostudományra vonatkozó kérések -

Tudományos könyvtárból	-	11%
Közművelődési "	-	6,66%
Magán "	-	6%

Ennek érdekessége az, hogy meglepően magas a száma a közművelődési könyvtárakból kért orvosi irodalomnak.

A kérő könyvtár helye

Belföldi igények

A kérő könyvtárak Budapest - vidék megoszlása: Budapest 45 %, vidék 55%. Ha ezt a lakosság megoszlására vetitjük ki /?: 8/ elég rossz arányt kapunk, ha azonban ipari és kulturális életünk fővárosi koncentráltságát figyelembe vesszük, az arány érthetővé válik. /Az orvosok Bp.-vidék megoszlása hasonló arányt mutat./

Ha figyelembe vesszük azokat az eseteket, amikor a kérő könyvtár és az adó könyvtár egy székhelyen van /ez csak bp.-i viszonylatban érzékelhető/ meglepő számokat kapunk. A budapesti kéréseknek 25%-át ugyanis budapesti könyvtárakból elégitettük ki. Ez évi átlagban 2040 mü, ez a kkk mintegy 10 %-át jelenti. A budapesti könyvtárak átlagban az általuk kért folyóiratoknak 81,37 %-át Budapestről elégitették ki. Igy elegendőnek látszik, hogy a kérő könyvtárral csak a lelőhelyet közöljük.

Az orvosi müvek esetében: a budapesti könyvtárak kérésének csak 5,8%-a, mig a vidékieknek 14,4%-a orvos-

tudományi jellegü. /Müszaki könyveknél az arány forditott: Budapest 38% - vidék 18%./

Visszatérve a vidéknek 14,4-es %-ára - ez azt hiszem érthető hisz a vidéki könyvtárak ellátottsága rosszabb, egy székhelyen kevesebb könyvtár van - kitünik, hogy a vidéki orvosi könyvtárak igénye magasabb szinvonalu, mint a müszaki hálózaté.

Külföldi igények

A külföldi igények 51,7 %-a könyv, 43,9%-a folyóirat. Szakszempontból: társadalomtudományok 56,9 %; természettudományokon belül: orvostudomány 6,82 %.

A magyar orvostudomány iránti kis külföldi érdeklődés azt magyarázza, hogy a folyóiratok ellátottsága kielégitő és igy külföldről a régi anyagra vonatkoznak inkább a kérések. Különösen az orvostörténeti anyag keresett.

A kért mü faja szerint

A kért müvek 54,1%-a folyóirat, ami a folyóiratterme-lés rohamos növekedését tekintve alacsonynak tünik. A könyv kérések között aránytalanul magas a társadalomtudományi kérések száma, de ez érthető hiszen ez a szakma tipikusan "könyv-profilu".

Az orvostudományok százaléka a többi szakokhoz viszonyitva:

Összes könyv kérések 5,46%-a orvostudományi jellegü
" folyóirat " 14,41%-a " "

Nyelvi megoszlás

Kiugróan magas az angol nyelvü kérések száma, magasabb mint a könyvtárak állományában, vagy akár a beszerzésben. A Központi Katalógus adatai szerint az 1964-ben vásárolt könyvek, az 1964-ben kölcsönzött könyvekkel való szembenállitása

	1964-ben vásárolt az össz. %-ában	1964-ben kölcsönzött
angol /és egyéb germán/	23	35,4
szláv	24	11,01
német	27,5	18,65
román nyelvek /francia, olasz, spanyol/	6,7	10,25

Az orvostudományi kérések aránya nyelvi megoszlás szerint

angol és germán	47,54 %
szláv	4,41 "
német	18,13 "
román nyelvek	18,62 "
latin görög	2,45 "
magyar	8,33 "
egyéb	0,49 "
	100 %

Az orvostudományon belül érdekes az angol nyelv előretörése, amely 12%-kal magasabb arány, mint a többi tudományokban, tehát majdnem minden második kért könyv angol.

* angol és germán az OSZK rendszerezése szerint = germán nyelvek: holland, dán, norvég stb. a németen kivül.

A kiadás helye szerint

A kért müvek 75,45 %-a külföldi, ebből 18,05 % szocialista és 57,45 % nyugati kiadásu. Ez annyit jelent, hogy a könyvtárközi kölcsönzés évente 11 490 olyan müvet forgat, melyet egyébként valutáért kellene megvásárolni. A folyóiratok és a könyvek megoszlása a kiadás helye szerint az orvostudományokra vonatkozóan a következő:

Kiadás helye	könyv	folyóirat
Magyar	36,29 %	10,72 %
Szocialista	15,58 "	20,35 "
Nyugat-Európa	32,53 "	37,42 "
Tengerentuli	12,4 "	30,69 "

Ez azt mutatja, hogy a tengerentulon kiadott könyvek iránt viszonylag alacsony az érdeklődés, mig a folyóiratok iránt elég nagy.

A kiadás éve szerint

Az 1964-63-62-es években kiadott müvek az összes kérések alig 20 %-át teszik ki. 1964-ben a kérések 23 %-a 1950-59 és több mint 37 %-a 1950 előtti könyvekre vonatkozik. Természetesen az egyes szakok között nem egyenletes a megoszlás.

A régebbi könyvek iránti kérések magas számának oka elsősorban az lehet, hogy a hálózaton belül elsősorban a modern könyvek iránti kéréseket tudják kielégiteni, mig a történeti vonatkozásu könyv kéréseket nehezebb az országban előkeriteni és többnyire külföldről kell behozatni.

A többi tudományokhoz viszonyitva az orvostudomány az 1959 előtti kiadásu könyvre vonatkozó kérései az összes könyvek 34,88 %-a.

Részletesen:

Kiadási év	%
1964	1,47
1963	6,86
1962	6,37
1961	4,9
1960	5,88
1950-59	36,37
1950 előtt	33,72
1850 előtt	0,98
Nincs	3,43
	100,00 %

A teljesités sorszáma szerint

Az összes kérések kétharmadát /66,45 %/ az első könyvtár ki tudta elégiteni, további 15,3 %-ot a második. Tekintve, hogy a kéréseknek közel 10 %-a nem volt kielégithető, az összes kérésnek csak 9 %-a került három vagy még több könyvtáron át a kérést teljesitő könyvtárhoz.

Az orvostudományokra vonatkozó kérések 0,15 %-a maradt teljesités nélkül, ami gyakorlatilag annyit jelent, hogy minden kérést teljesitettek.

A kérés kielégitésének sikere és időtartama szerint

A könyvtárközi kölcsönzés alapjai között első és egyik legfontosabb tényező a minél rövidebb átfutási idő. A kérések 54,15 %-át egy hónapon belül sikerült kielégiteni, továbbá 15 %-ot két hónapon belül.

A szakok szerinti megoszlást figyelembe véve a következő megállapitást nyerhetjük az orvostudományokra vonatkozóan, a nyelvi megoszlás szerint.

Nyelv	Kérés, %	ebből sikertelen %
Szláv nyelvcsalád	11,05	11,79
Angol-germán	35,4	26,64
Német	18,65	17,43
Román	10,25	9,72
Latin - görög	3,65	1,53
Magyar	20,35	33,33
Egyéb	0,65	0,51

Az összehasonlitás világosan mutatja, hogy bármily nyelvü könyvet könnyebb megszerezni a könyvtárközi kölcsönzésen keresztül, mint a magyart. Ez abból következik, hogy a magyar nyelvü kérések tulnyomó többsége könyvtörténeti ritkaság, és rendszerint olyan kutatótól származik, aki akkor fordul a kkk-hez, amikor az országban már sajátmaga nem találta meg a keresett anyagot. Szerepe van a magas %-nak abban is, hogy a központi katalógus csak 1923-óta tartja nyilván az ország könyvállományát és a régebbi anyagot csak akkor, ha ezt rekatalogizálás, vagy más okokból a könyvtárak jelentették.

Az átfutási idő csökkentésében jelentős változást fog hozni a telex bevezetése, melynek segitségével pillanatok alatt megállapitható lesz, hogy melyik külföldi könyvtárban van meg a mü, és a kérést egyenesen oda lehet továbbitani.

A kérést kielégitő könyvtár helye és jellege szerint

A kérések 47 %-át elégitettük ki külföldről. Ez annyit jelent, hogy évente közel 10 000 könyv- és folyóirat megtakaritása ill. nem megvásárlása vált lehetővé.

Az orvostudományi müvek beszerzése a következő helyekről történt:

1. OSZK 2,45 %
2. KSH 0,98 "
3. Egyéb bp.-i tudományos 26,96 %

4.	Debrecen	0,98 %
5.	Vidéki tudományos	6,98 "
6.	Közmüvelődési	0,49 "
7.	Külföldi szocialista	4,9 "
8.	Nyugat-Európa	50,00 "
9.	Tengerentuli	1,47 "
10.	Sehonnan	4,9 "

Érthető, hogy az orvostudományi anyag tulnyomó többségét a budapesti tudományos könyvtárak ki tudták elégiteni, de vagy arról van szó, hogy a kielégitő könyvtárak maguk is orvostudományi könyvtárak - és igy a kölcsönzés a hálózaton belül történt-, vagy arról, hogy a kérdéses orvosi könyveket nem orvostudományi könyvtárak őrzik.

A nyugat-európai országok nagy %-a nemcsak azt jelenti, hogy nyugat-európai könyvet hoztunk be ezekből az országokból,hanem azt is,hogy a tengerentuli /USA,Japán,Ausztrália stb./ irodalom döntő többségét innen szereztük be.

A kérés kielégitésének módja szerint

A kérések 27,3 %-át elégitettük ki mikrofilmen, ami a sikeres kielégitések 40 %-a, tehát majdnem minden harmadik kérést mikrofilmen teljesitett a könyvtárközi kölcsönzés. Ez a szám egyre jobban mutatja a mikrofilm jelentőségét és mielőbb szükségessé teszi minden orvosi könyvtárban a mikrofilm-leolvasó használatát. A folyóiratkérések 40,48 %-át, a könyvkéréseknek pedig 9,55 %-át elégitettük ki mikrofilmen.

A kérés kielégitésének költsége szerint

A kielégités költsége a forgalomhoz viszonyitva nem jelentős. A mikrofilmek költsége a nemzetközi megállapodás értelmében kölcsönös és ingyenes.

III. Összefoglalások - következtetések

Az eddigi elemzésből kibontakozó kép két szempontból érdemel különösebb figyelmet.

Az egyik szempont: - Segitséget nyujt az eddig követett gyakorlat értékeléséhez, mind az orvostudományi anyag különféle belső arányai, mind az orvostudományi és a többi szakok irodalmának vonatkozásában. Az elemzések azt mutatják, hogy az orvostudományi müvek könyvtárközi kölcsönzésének szervezettsége, irányitása lényegében megfelelő és számos mutatójában felette áll az országos átlagnak /pl. a müszaki területnek is/.

Jelentős tennivaló azonban az átfutási idő meggyorsitása, ami remélhetőleg javulni fog az OSZK-telex bevezetésével. Ezzel párhuzamosan azonban gondoskodni kell arról, hogy a telexen történő könyvtárközi kölcsönzés előnyeit a vidéki orvosi könyvtárakban is mihamarabb élvezhessék. Arra a jelenlegi gazdasági helyzetben nem lehet gondolni, hogy minden vidéki orvos könyvtárnak saját telexe legyen. A javasolható megoldás itt az, hogy a vidéki orvosi könyvtárak kössenek megállapodást székhelyükön lévő telexszel rendelkező intézményekkel, /pl. szállodával/ a használatot illetően. Távlati tervezés szempontjából fel kell vetni az orvosi hálózat és ezen belül elsősorban a vidéki egyetemi könyvtárak telex-összeköttetésének megszervezését.

Az másik szempont. A használt könyvállomány tartalmi elemzése bizonyos jelenségekre időben felhivhatja a figyelmet. Igy pl. az angol nyelvü müvek kiugróan magas, és a szláv nyelvü müvek meglepően alacsony aránya a tudományterület irányitói számára nyilvánvalóan értékes jelzéseket ad.

Az irodalomnak a kiadás éve szerinti megoszlása is figyelemre méltó, itt azonban érdemes lenne tovább folytatni az elemzést, különösen arra vonatkozóan, hogy a legfrissebb irodalomhoz milyen mértékben juthat hozzá a kutató.

Mint ezt már a bevezetésben is emlitettem az elemzés csak az OSZK könyvtárközi kölcsönzésére vonatkozó anya-

gokat tartalmazza. Külön tanulmányt érdemelne a "csak" hálózaton átfutó könyvtárközi kölcsönzés - és a kettő összehasonlitása.

IRODALOM

A könyvtárközi kölcsönzés szabályzata. 1959.

RÓNA-TAS András: Előzetes jelentés a könyvtárközi kölcsönzés tartalmi felülvizsgálatáról. 1966. május.

SALLAI István - SEBESTYÉN Géza: A könyvtáros kézikönyve. 2. kiad. Bp. 1965. 475-483 p.

MALLER Sándor: A könyvtárak hazai és nemzetközi együttmüködése. = KLTE Könyvtárának évkönyve. 1954. 145-187 p.

BOT Györgyné: A könyvtárközi kölcsönzés eredményei és problémái. = Könyv és Könyvtár. 1964. 257-267 p.

A Müvelődésügyi Miniszter 126/1963. /M.K.8./ számu utasitása a könyvtárközi kölcsönzésről = Müvelődésügyi Közlöny. 1965. 135-136 p.

EGRY Tamásné - SZEPESI Zoltánné: Milyen mértékben ismerik az orvosok az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ szolgáltatásait? 1964. /Igénykutatás/ Bp. 1966.

V I T A

JANTSITS Gabriella

SZAKOZÁSI JAVASLAT - AZ INDEX MEDICUS ALAPJÁN

Az orvosi könyvtári hálózat megszervezésekor az OOK tájékoztatást adott az általános /területi/ kórházak könyvtári szakrendszerének kialakitásához /Orvosi Könyvtáros, 1961. 1., 1./ Ez az utmutatás vonatkozott a szakozásra, a szakkatalógus készitésére, de a raktározásra is. Az orvostudományi szakirodalmat 30 szakra osztotta. A hálózat akkori helyzetének ez a szakbeosztás meg is felelt. Azóta azonban a könyvtárak állománya jelentősen megnövekedett, a könyvtár szolgáltatásai iránti igénnyel együtt. A 30 szakcsoportot tartalmazó szakkatalógus részletessége már nem lehet elegendő. Mind a beszerzett könyvek témáinak, mind a tájékoztatási igényeknek fokozatos differenciálódása a meglévőnél lényegesen bővebb és tagoltabb feltárást kivánt. Ezen helyenként ugy segitettek, hogy a helyi szükségletnek megfelelően egy-egy szakot - esetleg valamennyit - tovább bontottak. Másutt viszont helyi rendszereket dolgoztak ki. Ezek részint szakkatalógus, részint tárgyszókatalógus szerkezetüek voltak. De sokszor ez sem bizonyult megfelelőnek. Ennek a véleménynek többen kifejezést is adtak az orvosi könyvtárosok 4. konferenciáján. Az értekezlet alközponti szekció ülésén azt javasolták, hogy felmerült s időközben mind általánosabbá váló probléma megoldására a 30-as szakrendszer szerinti katalógus helyett, vagy emellett tárgyszókatalógust kellene kialakitani. A javaslatot határozatként az értekezlet el is fogadta.

A hálózat szervezésének kezdetén megfelelő volt a szakkatalógus kialakitásához az OOK a 30-as rendszere.

Megfontolandó lenne, hogy a hálózat könyvtárai az Index Medicus szak- és tárgyszórendszerét alkalmazzák. Ennek igen sok előnye lenne a hálózat részére, éspedig

- ezzel olyan rendszerre térnének át, mely az egész világon ismert és széles körben használatos,

- melynek rendszere ugy van megszerkesztve, hogy mind a kis- mind a terjedelmesebb, de a legnagyobb gyüjtemények igényeit is kielégiti. Tárgyszógyüjteménye lépcsőzetesen bővülő szakrendbe van foglalva. Ez a szakrend 13 főkategóriát, ezeknek 64 kategóriáját, valamint a további fokozatokban számtalan alkategóriát tartalmaz. Minden könyvtár olyan mélységig veheti igénybe a szakrendet, amilyent állományának nagysága, tájékoztatási igényeinek differenciáltsága és végül emlitve, de nem utolsó sorban, amennyit a kidolgozására fordítható ideje megenged,

- alkalmazásával a hálózatban egységes tárgyszókatalógus rendszer alakulhatna ki,

- olyan rendszer állana rendelkezésükre, amely nemcsak a könyvek, hanem a folyóiratcikkek és egyéb dokumentumok katalógizálására egyaránt alkalmas,

- az Index Medicus szakrendszerére való áttérést megkönnyiti az a körülmény, hogy a hálózat jelentősebb könyvtáraiban, - a területi, alközponti könyvtárakban, ahol a tárgyszókatalógus szükségessége felmerült - kevés kivétellel az I.M. megtalálható, könyvtárosaink ismerik, tájékoztató munkájuknál elsősorban ezt használják.

Amennyiben a javaslat megvalósul, természetesen szükséges lesz az Index Medicus szakrendszerének leforditása és módszertani utmutatóként való kiadása.

HOFFMANN Magda - VILMON Gyuláné

A BOTE KÖZPONTI KÖNYVTÁRÁNAK SZAKKATALOGUSA

A Budapesti Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárának szakkatalogusa többéves munka után 1959-re készült el, s azóta áll az olvasók rendelkezésére.

A szakkatalógus anyagát a könyvtár állományából az alábbi kiadványok képezik:

a/ Az 1901 óta megjelent könyvek

b/ A könyvtár - különgyüjteményeként kezelt - Győry Tibor hagyatékának teljes anyaga

c/ A könyvtárba járó folyóiratok 1945 óta megjelent fontosabb supplementumai.

1964-től minden supplementumot regisztrálunk szakkatalógusunkban, hiszen ezek egy-egy kis téma monográfiáit hozzák általában, s igy olvasóink számára ez az anyag is hozzáférhető.

A katalógus szerkesztői annak idején részben a Quarterly Cumulative Index Medicus és a Current List szisztémáját vették alapul, természetesen számos eltéréssel, módositással - a meglévő szakanyagnak megfelelően.

Katalogusunk jellegét tekintve tehát targyszókatalogus, de bizonyos egyéni sajátságokkal rendelkezik. Néhány főtárgyszó alatt a témakörbe tartozó összes vonatkozások - altárgyszavak formájában - egybe vannak gyüjtve.

Igy pl.: Csecsemő
Szem
Sziv

stb. tárgyszavak esetében. E tárgyszavak az érintett témakörökről egyben a szisztematikus katalógusnak megfelelő áttekintést nyujtják.

Pl.: Szív
,anatomia
,aneurysma
,anyagcsere
,arrythmiák
,asthma cardiale
,atrio-ventricularis csomó
stb.

Lásd még: Belgyógyászat,EKG, Keringés...,Mellkas, Veleszületett szív- és érbajok

Az itt szereplő és önálló fogalmat képező altárgyszavakra utalás történik a főtárgyszavak között.

Pl.: Asthma cardiale Lásd: Szív, asthma cardiale.

A szakkatalógusban való keresésnél nagy segitséget nyujt a tárgyszókatalógus mutatója. A főtárgyszavak, s ezen belül pedig az altárgyszavak mind a katalógusban, mind pedig a mutatóban alfabetikus sorrendben következnek egymás után.

Az idegen kifejezések általában a használatosabb eredeti, illetve magyar irásmóddal szerepelnek.

Pl.: Therapia - Diagnosztika.

Azonos fogalommal kapcsolatos szinonimák közül általában csak egy, lehetőleg a leghasználatosabb szerepel. Ezért adott esetben szükséges lehet az összes szinonimákat sorra venni. Szinonimákra való utalás általában csak néhány tárgyszó esetében történik.

Pl.: Golyva, - lásd: Struma.

Számos tárgyszó "lásd" jelzéssel természeténél fogva hasonló más tárgyszóhoz, illetve tárgyszavakhoz van utalva.

Pl.: Főiskolák, lásd: Egyetemek.

Utalásokban a tárgyszót követő jel /három pont/ azt jelenti, hogy több különböző belőle képzett tárgyszót kell vonatkozó főtárgyszóként számitásba venni.

Pl.: Szív Lásd még: Belgyógyászat; EKG;
,anatomia Keringés...; Mellkas;
stb. Veleszületett szív- és
érbajok

esetében a "Keringés..." utalást jelent a Keringés
Keringési betegségek
Keringési szervek

tárgyszavakhoz.

Az "Életrajzok" tárgyszónál található cimleirások azok neveinek alfabetikus sorrendjébe vannak csoportositva, akik életrajzára vonatkozik a könyv tartalma.

A főtárgyszó választókartonja után közvetlenül általában a főtárgyszó körébe tartozó témát általánosan, vagy több részletében bőven tárgyaló müvek vannak besorolva.

A könyvek adatait feltüntető kartonok az egyes tárgyszavakon belül forditott időrendi sorrendben vannak elhelyezve, tehát a választókarton után közvetlenül a legujabb kiadásu könyvek cimleirásai találhatók. Igy gyakorlatilag az irodalom keresésénél csupán néhány kartont kell áttekinteni.

Szakkatalógusunk jelenleg 2300 főtárgyszót, ezen belül kb. 4900 altárgyszót tartalmaz, s ez a szám a könyvek számának növekedésével egyenes arányban nő.

A katalógusban való keresésnél feltétlenül szükséges a tárgymutató tüzetes átnézése, vagy a tájékoztatószolgálat igénybevétele.

Katalógusunk szisztémája gyakorlatilag igen jól használhatónak bizonyult az elmult évek során, ennek ellenére állandó finomitásokat végzünk a szerkesztési munka folyamán.

KIS TÖRTÉNETÜNK ...

A Szegedi Városi Kórházban a hivatalos könyvtárlátogatás alkalmával már szóba került minden szokásos kérdés: leltár, katalógus, köttetés, statisztika, olvasóforgalom. Végül a legégetőbb probléma, a helyhiány is, amin kizárólag az anyag átcsoportositásával lehet átmenetileg segiteni. Észre sem vesszük, hogy eltelt az idő. Délután négy óra, amikor kopogtatnak.

- Vajon ki lehet ez a késői olvasó? - Nyilik az ajtó és hat pirosnyakkendős kislány lép be. Eltévedtek talán? De nem! Egyenesen ide jöttek. Az egyik közülük előáll és mondja:

- "A Gutenberg Általános Iskola uttörő csapatának Edison őrse jelentkezik, társadalmi munkával könyvtárt rendezni ". S pillanatok alatt nekilátnak, lerakják és leporolják a polcokat és a könyvtáros irányitásával át is rendezik az anyagot. Bizony késő este van, mire minden kötet a helyére kerül.

Ha évek mulva ismét arra járunk, reméljük, hogy a kis uttörők közül néhány már mint orvos vagy nővér lesz a könyvtár látogatója. Ilyen korán kell az olvasóvá nevelést elkezdeni. Gratulálunk!

J. G.

Közlemények - Hirek

TÁJÉRTEKEZLETET tartottak Miskolcon junius 13-14.-én Borsod, Hajdu, Heves, Nógrád és Szabolcs megye orvosi könyvtárosai. Az értekezlet anyagát - röviditve - Az Orvosi Könyvtáros következő száma közli.

Az alábbiakban közöljük a tagkönyvtárak ügyrendjének mintáját, amelyet az OOK állitott össze, hogy a tagkönyvtárak munkáját segitse.

Ügyrend-minta

az orvostudományi hálózat alközpontjaihoz tartozó tagkönyvtárak számára.

A tagkönyvtár az Egészségügyi Miniszter 24/1960 /Eü.K.13./ Eü.M.sz. utasitás és az "Orvostudományi könyvtári hálózat szervezeti és müködési szabályzata" /Eü.K.1961.22.sz./ alapján, az alábbi ügyrend szerint müködik.

A tagkönyvtár neve: . . . . /intézmény neve/ Orvosi Könyvtára
Pontos cim,telefonszám: . . . . . .
A könyvtári bélyegző szövege: . . . . /intézmény neve, város/

Orvosi Könyvtára

Az intézmény vezetője: . . . . . .
A könyvtár szakmai /orvosi könyvtári/ alközpontja: . .
Az intézmény orvosi könyvtárának orvostanácsadója: . .
Az intézmény orvosi könyvtárosa: . . . . . .

A könyvtáros feladata: az intézmény vezetőjének megbizásából heti .... órában a könyvtár ügyeinek ellátása.

Az orvostanácsadó feladata: a könyvtár képviselete a főorvosi értekezleteken és az Alközponti Könyvtári

Tanács ülésein. Tanácsadás szakmai kérdésekben /szakozás, megrendelés stb./.

A könyvtár feladata: az intézmény dolgozóinak és a hozzáforduló szakembereknek szakirodalmi ellátása, azaz az irodalom beszerzése, feltárása és helybenolvasás vagy kölcsönzés utján az olvasók rendelkezésére bocsátása.

Feladatának ellátása érdekében a könyvtár gyüjti az intézmény profiljának megfelelően a magyar és külföldi orvosi irodalmat.

A beszerzést az éves költségvetésben biztositott összeg szerint a felmerülő igények figyelembevételével az igazgató vagy az orvostanácsadó döntése alapján a könyvtáros végzi.

Magyar és népi demokratikus könyvek és folyóiratok köttetés nélkül beszerezhetők, a költségvetési keret figyelembevételével, az előirás szerinti megrendeléssel.

A devizaigényes könyvek és folyóiratok megrendelése az Alközponti Könyvtári Tanács jóváhagyásával történik. A megrendeléseket az alközpont továbbitja engedélyezés céljából az országos központnak.

A folyóiratok köttetésére ugyancsak az éves költségvetés nyujt fedezetet.

A könyvtár állományáról külön könyv és folyóiratleltár készül a szabványoknak megfelelően.

Az állomány feltárása . . . ./betürendes-,szak-/ katalógusban történik.

A könyvtár elhelyezése. . . . . /a helyiség megjelölése/.

A könyvtár állományát az intézmény szakszervezeti és betegkönyvtárától külön kell kezelni.

A könyvtár raktári rendje: . . . . . /szakok szerinti, leltár szám szerinti stb./.

A könyvtárat az 1018/1956.Mt.számu rendelet értelmében évente leltárilag ellenőrizni kell.

A könyvtár nyilvántartásai: A könyvtár gyüjti a könyvtárra vonatkozó összes iratot. Iktatókönyvben tartja nyilván a könyvtárra vonatkozó levelezést és megőrzi. Nyilvántartást vezet a beérkező folyóiratokról, kölcsönzésről, az olvasóforgalomról és a költségvetési keret felhasználásáról. E nyilvántartások alapján elkésziti az évi statisztikát.

A könyvtár használata: A könyvtár nyilvános jellegü, tehát állományát a fenntartó intézményhez nem tartozó szakembereknek és a könyvtárközi kölcsönzésnek - megfelelő módon - rendelkezésére bocsátja. A könyvtár használata ingyenes.

A könyvtár nyitvatartási ideje: . . . . . .
A kölcsönzés határideje: . . . . . .

A könyvtári állományban kártevőkkel szemben /könyvek, folyóiratok rongálása, elvesztése/ a társadalmi tulajdon védelméről kiadott jogszabályokat kell alkalmazni.

A kórházból távozó dolgozók /orvosok/ csak akkor kaphatják meg munkakönyvüket, ha a könyvtáros igazolja, hogy "könyvtári tartozásuk nincs."

A tagkönyvtár ügyrendjében történő bármilyen változásról értesiteni kell az alközpont vezető könyvtárosát.

Dátum

.....
igazgató

Az AKT megbizásából jóváhagyom

.....
AKT elnöke

Mint azt már könyvtárosaink tudják, az Országos Orvostudományi Könyvtár levéllel fordult a Népi Ellenőrzési Bizottsághoz és kérte a KULTURA Könyv és Hirlap Külkereske-

delmi Vállalat munkájának ellenőrzését, mivel sorozatosan nem érkeznek meg megrendelt és kifizetett folyóiratok, illetve sorozatosan pótterhelnek jelentős összeggel régebben előfizetett folyóiratokat.

Az ellenőrzés folyik. Eredményéről egyrészt következő számunk számol majd be, másrészt - reméljük - értesülnek róla könyvtárosaink a folyóiratok pontosabb beérkezésével.